

JAUME FERRER DE BLANES, ELS COMPTES DE MÒDICA I LA DESCOBERTA DEL NOU MÓN

PER

RAFAEL TORRENT I ORRI

(Continuació)

XI

LA LLETRA DE FERRER A COLON. LLURS AFINITATS

Requerit per la reina Isabel, Jaume Ferrer va escriure, des de Burgos, el 5 d'agost de 1495, a Cristòfor Colón.²³⁴

Això prova l'alt concepte que la sobirana tenia del saber cosmo-gràfic de Ferrer, doncs va considerar que podia ésser útil a la magna empresa de les noves terres descobertes i per descobrir, com així fou per les interessants notícies, regles nàutiques i consells continguts en la seva lletra.

Si recordem que estigué a la Cort des de finals del maig passat, en compliment de l'encàrrec reial, sembla que, quan escriu a Colón, fa més de dos mesos que estava a la Cort com assessor de les noves descobertes geogràfiques.

No serà pas balder repetir una vegada més que no podia ésser aliè a l'empresa colombina Frederic Enríquez, i que segurament fou ell el que va posar en contacte el seu servidor Jaume Ferrer amb el cardenal Mendoza i els reis. Amb servir a aquests i a l'Almirall, no feia altra cosa que continuar servint al vescompte de Cabrera.

Ballesteros Beretta ha avalorat merescudament, igual que Soldevila, l'esmentada lletra de Ferrer, fins afirmar que tal vegada

²³⁴ *Sentencias catholicas*. Lletre transcrita entre la documentació continguda; FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, obra i vol. esmentats, pp. 361.2.

aquesta inspirà la nova ruta seguida per Colon, en el seu tercer viatge.²³⁵

Cal afegir que aquest viatge tingué un resultat transcendental: descobrir el Nou Continent pròpiament dit.

L'epístola de Ferrer reflexa l'ambient renaixentista propi dels humanistes de l'època, plena de classicisme i d'allusions mitològiques.

Comença així: «Al muy magnífico y spetable senyor, el senyor Almirante de las Indias, en la gran isla de Cibau».

Ferrer anomena Cibau a la illa Espanyola, nom donat per Colon a l'actual Haití, perquè en aquesta illa, a la comarca de la Maguana, hi havia el lloc de Cibao, del que era cacic el famós Caonabó, on es trobaven granets aurífers, arrossegats per l'acció dels rius, i que la fantasia dels conqueridors havia convertit en una mina d'or. Fou el nom d'aquesta regió aurífera, el que quedà gravat en la ment del lapidari.

Després d'un llarg exordi de pretessa erudició clàssica i bíblica, la lletra de Ferrer a Colon conté un paràgraf que sembla prevenir-lo veladament de les maquinacions que els seus enemics feien a la Cort, per a desacreditar-lo.

Personatges com Pere Margarit i fra Bernat Boil, companys de Colon en el seu segon viatge, havien retornat a Espanya, donant a conèixer als reis els desencerts de Colon, com a governant.

Heus ací l'alludit paràgraf: «senior, si en la vuestra más divina que humana peregrinación, gustais que sabor tiene de sal el pan que en servicio del nuestro Creador se come en esta mortal vida, luego tomad ejemplo de las ejemplares vidas suso dichas, que por cierto en este bajo mundo fama temporal ni gloria eterna no se alcanza asentando en plome, ni durmiendo ocioso». Posteriorment, conté la següent frase: «Comiendo muchas veces solo pan de mal sabor».

Una lletra adreçada a terres llunyanes i recent descobertes, de situació secreta, degué ésser entregada per mitjà de la Cancelleria Reial, passar per diverses mans i àdhuc ésser censurada. Necessàriament s'imposava la discreció i la cautela.

Ara bé. Perquè Ferrer es sentís obligat a prevenir a Colon, corrent el risc d'ésser descobert i punit, calia que existís entre ells algun lligam.

²³⁵ A. BALLESTEROS BERETA, obra i vol. esmentats, p. 292.

Prosegueix la lletra: «Yo, señor, contemplo este gran misterio: la divina e infallible Providencia mandó al gran Tomás de Occidente en Oriente por manifestar en India nuestra Sancta y Católica Ley; y a vos, señor, mandó por esta opposita parte de Oriente a Poniente, tanto que por Divina Voluntad sois legado en Oriente, y en las extremas partes de India superior para que oyan los siguientes lo que sus antipasados negligeron de la predicación de Tomás: adonde se cumplió *in omnem terram exivit sonus eorum*: y muy presto seréis por la Divina Gracia en el *sinus magnus*, acerca del cual el glorioso Tomás dejó su sancto cuerpo».

Hom veu que Ferrer participava del mateix error de Colon, creure que aquest havia arribat per Occident als confins de la Índia.

A continuació, el primer diu al segon que la seva empresa és com la d'un apòstol o ambaixador de Déu, donar a conèixer el seu sant nom en terres de pagans.

Amb un deix d'ironia, Ferrer contraposa la vida de tants magnats i cardenals de Roma, als quals la gravetat i pes de llurs grans mantells i la dolçura de llur regalada vida els treu les ganes de seguir el ver camí, l'empres pel Príncep dels Apòstols, amb el seu sant exemple. Adverteix al gran descobridor que davant les glòries humanes, ha d'exclamar amb el Salmista: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*.

A aquesta censura de la vida cortisana de Roma, coneguda per Ferrer durant la seva estada a Itàlia, el P. Elorduy²³⁶ i Ballesteros Baretta²³⁷ hi noten un regust erasmista.

Marcel Bataillon, en la seva famosa obra sobre la influència d'Erasme a Espanya, ha demostrat que els seus principals adeptes eren de procedència conversa.²³⁸ Per bé que és probable que Jaume Ferrer ho sigui, crec que no fou Erasme sinó Dant el que pogué influir en aquelles manifestacions, semblants a les d'altres renaixentistes espanyols, com Rodrigo Maldonado, sense necessitat d'ésser erasmistes.

La part més interessant de la lletra comentada és la que conté el parer del cosmògraf: «La Reina nuestra seniora me mandó que

²³⁶ ELEUTERIO ELORDUY, *La idea de Imperio*, Madrid, Espasa-Calpe, S. A., any 1944, p. 25.

²³⁷ MARCEL BATAILLON, *Erasmus et l'Espagne. Recherches sur l'histoire spirituelle du XIVe siècle*, París, 1939. Traducció en castellà: *Erasmus y España*, 2 vols, Mèxic, 1950.

²³⁸ A. BALLESTEROS BERETTA, obra i vol. esmentats, p. 294.

yo escribiese a vuestra Senioria de mi intención; por esto escribo mi parecer en ésta, y digo que la vuelta del equinoccio son las cosas grandes y de precio, como son piedras finas y oro y especias y drogueria; y esto es lo que puedo yo decir acerca desto por la mucha plática que tengo en Levante, ed Alcaire y Damasc, y porque soy lapidario, y siempre me plugo investigar en aquellas partes desos que de allá vienen, de qué clima o provincia traen las dichas cosas; y lo más que puede sentir de muchos indios y árabes y etiopes, es que la mayor parte de las cosas buenas vienen de región muy caliente, donde los moradores de allá son negros o loros, y por ende, según su juicio, fasta que vuestra Senioria falle la gente tal no fallará abundancia de las dichas cosas».

Molt s'ha parlat de l'afany d'Isabel la Catòlica per a convertir al Cristianisme a la gent de les noves terres, cosa certa, però no ho és menys que el mòbil principal de l'empresa era d'índole econòmica. La reina desitjava que Colon trobés abundància de «cosas grandes y de precio, como son piedras finas y oro y especias y drogueria». Per això, encomana a Ferrer, pèrit en la qüestió, que escrigui al descobridor per a orientar-lo vers l'obtenció d'aquelles matèries.

Comparteixo l'opinió de Ballesteros Beretta ^{238 bis} i de F. Soldevila ²³⁹ d'ésser molt probable que la frase de l'anterior lletra, «la mayor parte de las cosas buenas vienen de región muy caliente», colpís vivament a Colon, inclinant-li l'ànim, en el seu tercer viatge, a canviar el rumb dels anteriors. Aleshores, després d'arribar a les Canàries, pren una direcció austral. Aquest nou rumb el portaria a descobrir la terra continental.

Abans, Ferrer havia expressat, en la seva lletra, tenir fe en les noves descobertes: «esto, senior, digo porque las grandes cosas que muy cierto aqui se fallarán, tengo esperanza que seràn a gran servicio de Dios y bien de toda chistiandat, spcialmente desta nuestra Spania».

La lletra acaba amb aquest elogi de Colon: «bien que de todo esto, vos, senior, sabéis más durmiendo que yo veilando; y en todo, mediante el divino auxilio, y los Reyes nuestros señores contentos»,²⁴⁰

^{238 bis} A. BALLESTEROS BERETTA, obra i vol. esmentats, p. 294.

²³⁹ F. SOLDEVILA, *Historia de España*, vol. III, segona edició, Edicions Ariel, Barcelona, 1962, pp. 76 i 93.

²⁴⁰ A. BALLESTEROS BERETTA, obra i vol. esmentats, pp. 292-95; J. M. MILLÀS

Hom ignora si Colón contestà aquesta lletra de Ferrer, però aquesta palesa les amigables relacions que hi hagué entre ambdós.

L'any següent, a finals d'octubre de 1496, Colón arribava a Burgos. Ballesteros Beretta opina que tal vegada trobés allí al cosmògraf català. Aquest era a Blanes els dies 17 de juny i els 13, 26 i 31 d'agost del mateix any. Per bé que no tornen a aparèixer noves seves fins el 30 de febrer de 1502, en els protocols de Blanes, tot decanta a suposar, pel que es dirà més tard, que, des del juny de 1496, fixa la seva residència a la vila blanenca.²⁴¹ Per consegüent, és difícil que la suposada entrevista es pogués celebrar aleshores.

Entre Colón i Jaume Ferrer hi ha certes afinitats dignes d'ésser destacades. Ambdós, com a científics, estan fortament ancorats a l'Edat Mitjana. El seu saber cosmogràfic ha begut a les mateixes fonts.

Ferrer comenta a Ptolomeus i el tractat de l'Esfera de Joan de Sacrobosco. Aquesta obra és la font principal i inspiradora del llibre *Imago Mundi* de Pere d'Ailly, que versa sobre Geografia, Cosmografia, Astrologia i Cronologia, basades en la *Geographike Hiphégesis* de Claudi Ptolomeus, el qual estudià a Alexandria i escriví la seva obra en el regnat d'Antonino Pio (86 a 161), en la qual utilitza materials preparats per Marina de Tiro, amb el propòsit de fer un planisferi complet.

Ara bé. La *Imago Mundi* és el llibre preferit de Cristòfor Colón i, a l'exemplar incunable que posseïa, comenta diversos passatges del mateix amb anotacions marginals.²⁴²

Per haver begut a les mateixes fonts, Colón i Ferrer tingueren semblants creences culturals i semblants errors. Ambdós creien que el perímetre de la terra era molt menor a la realitat i que les terres acabades de descobrir eren el confí de la Índia.

Tanmateix és comú l'atracció que en ells exercia l'or i les pedres precioses. Colón, en un exemplar de *Imago Mundi*, escriví en els marges moltes vegades els mots or, gemmes, pedres fines, junt als països productors. Ni una sola vegada passen els seus ulls sobre aquestes

I VALLICROSA, *Estudios sobre historia de la ciencia española*, Barcelona, 1945, pp. 475-77; V. COMA I SOLEY, *Jaime Ferrer de Blanes y el Descubrimiento de América*, pp. 68-72.

²⁴¹ A.H.P. de G., *Blanes*, vol. n. 18, sense foliar. Notari Francesc Manresa, Protocol de 17 de juny de 1496 protocols de 13, 26 i 31 d'agost del mateix any.

²⁴² A. BALLESTEROS BERETTA, obra esmentada, vol. III, pp. 453-7; JAUME CORTE-SAO, *Los portugueses*. En el mateix volum, p. 516.

paraules en el text, sense anotar-les al marge, atret per una espècie de fascinació instintiva. Ferrer era lapidari i es dedicava a la compra-venda de joies.

Però hom s'equivocaria si cregués que solament s'interessaven pels béns materials. Per ambdós, fou un gran ideal l'alliberació de Jerusalem.

Colon, en lletra escrita als reis, els hi diu: «protesté a vuestras Altezas que toda la ganancia desta empresa se gastase en la conquista de Jerusalén, y vuestras Altezas se rieron y dijeron que les placia y que sin esto tenían aquella gana».

Aquestes són paraules de l'Almirall, afirma fra Bartolomé de las Casas.²⁴³

El *Libro de las Profecias* de Colon, escrit als darrers anys de la seva vida, és l'exponent de les seves místiques aspiracions. Aplega i glossa textos bíblics pertinents al rescat de Jerusalem. És d'interès remarcar que inserta un llarg passatge del comentari de Nicolau de Lira, autor jueu, a la Sagrada Escripura.

Colon escriu frases com aquestes: «Digo que el Espiritu Santo obra en christianos, judios, moros y en todos los otros de toda secta». «Ayuntarse irán todas las gentes en el nombre del Señor de la Casa Santa, et non andarán más en la maldad de sus corazones».

Peça important del *Libro de las Profecias* es la lletra del Rabí, Samuel Jehudi, del Marroc, escrita el 1068, invitant als jueus a què es converteixin a la llei dels cristians. Aquest Rabí Samuel és el mateix Nicolau de Lira, abans esmentat, del qual, Salvador de Madariaga en parla com si fossin dos autors distints.

Comparteixo l'opinió de Madariaga quan diu que l'ànim de Colon està observant els germans que han romàs en el desert, preguntant-se si algun dia el seguiran, per entrar en el recés de la veritable fe, la fe que ell professa sincerament, però amb un regust hebràic, cert sentit de promesa, de missió i de catàstrofe apocalíptica, cosa que els jueus traslladen sempre de llur fe a la fe cristiana que adopten.²⁴⁴

En una lletra a la institutriu del Príncep Juan, fill dels Reis Catòlics, Colon escriu aquestes intencionadíssimes paraules: «No soy el primer Almirante de mi familia; pónganme el nombre que quisieren, que al fin David, Rey muy sabio, guardó ovejas y después fue hecho

²⁴³ FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, obra i vol. esmentats, p. 142.

²⁴⁴ SALVADOR DE MADARIAGA, *Vida del Muy Magnífico Señor Don Cristóbal Colón*, Editorial Sudamericana (Buenos Aires, 1959), pp. 503-6.

Rey de Jerusalén; yo soy siervo de aquel mismo señor que puso a David en este estado».²⁴⁵

Semblants característiques es poden veure en l'opuscle de Jaume Ferrer, «Meditació e contemplació sobre lo santíssim lloc del Calvari».

En aquest escrit, Ferrer de Blanes manifesta el seu interès i satisfacció per haver visitat personalment la muntanya del Calvari i el lloc on fou enterrat el cos de Jesucrist. Com Colon, participa de l'anhel de rescatar la Casa Santa per a la Cristiandat.²⁴⁶

Com en el cas de Colon, no podem pas dubtar dels seus sentiments cristians, però en tota la seva personalitat s'hi reflexa la nissaga dels seus avantpassats.

Un altre aspecte comú entre ambdós era el sentit profètic tan característic dels jueus. Colon es considera elegit pel Senyor per a una missió singular. Ferrer veu en Dant no solament a un excels poeta, sinó també a un «gran propheta», pel que sent fervorós entusiasme i devoció.

Giovanni Papini ha escrit sobre el Dant: «Però tinc la sospita de que armonitzava més amb el seu esperit el Vell Testament que el Nou. En el Vell, degué sentir-se més a prop dels profetes. Aquella seva necessitat d'advertir, d'amenaçar, d'anunciar en forma simbòlica, però a l'ensems inspirada i crua, tant en els càstigs com en la salvació futura, iguala el Dant amb els més grans profetes d'Israel. En les seves lletres polítiques hi ha accents i imatges que recorden les potents fulminacions d'Isaïas i de Jeremias».²⁴⁷

Colon i Ferrer creien, com els ocultistes, en l'astrologia. Admetien clarament —cosa poc ortodoxa— una influència directa dels astres sobre les coses humanes.

Jaume Ferrer, en la seva glossa al *Salm de la Creació*, de Dant, admet la influència astrològica a través dels set cels planetaris i de les quatre esferes dels quatre elements, foc, aigua, aire i terra, projectant-se en el món de les plantes, dels animals i de l'home.

Una de les característiques de Colon era la contínua queixa, l'esperit jeremiàc, signe hebraic. Els seus escrits estan plens de lamentacions. Ferrer, en l'acte solemne del seu testament, surt amb queixes contra la joventut inexperta, pròdiga i ingrata.

²⁴⁵ SALVADOR DE MADARIAGA, obra esmentada, p. 102.

²⁴⁶ *Sentencias catholicas*. Conté l'esmentat opuscle.

²⁴⁷ GIOVANNI PAPINI, *Dante vivo*, Editorial Apolo, Barcelona, 1949, pp. 32 i 263.

Ambdós cosmògrafs es distingeixen per estimar entrançablement a llurs famílies, qualitat molt arrelada entre els jueus.

Els dos navegants sostingueren relació epistolar amb Gabriel Sánchez, tresorer general d'Aragó i descendent de jueus conversos.

Quan començà l'amistat entre els dos cosmògrafs? Per bé que allò més probable és que s'iniciés a Espanya, tampoc es pot excloure la possibilitat d'haver-se començat abans, perquè el mateix Colon ens informa haver vist el volcà Etna, a Sicília,²⁴⁸ la qual cosa prova el seu sojorn en aquesta illa, on estigué també Jaume Ferrer, al servei dels comtes de Mòdica.

Tanmateix cal tenir en compte que la gent de mar, llavors més que ara, constituïa una classe a part, agermanada per l'ofici, en la qual no representaven gran cosa les diferències de nacionalitat i idioma. Era una casta tan poc unificada etnogràficament, com ho era també molt poc en el terreny filològic, la parla en què s'expressava: aquella singular *lingua franca* estesa per tota la Mediterrània.

XII

EL CLAVARI I LLOCTINENT DEL VESCOMTAT DE CABRERA

Quan Jaume Ferrer havia de residir a Barcelona, és probable que ho fes al carrer de Mercaders, a la mateixa casa on visqué i morí, l'any 1471, Violant de Prades, àvia d'Anna de Cabrera. Aquell immoble degué ésser propietat dels vescomtes de Cabrera, habitat durant llurs estades a la ciutat comtal.

El casament de Frederic Enriquez amb Anna de Cabrera reuní en llurs persones quatre grans patrimonis, cada un d'ells suficient per a enriquir esplèndidament a una família: el vescomtat de Cabrera i Bas, el comtat de Mòdica, el senyoriu de Medina de Rioseco i la riquesa que representava les propietats, rendes, beneficis i participacions pròpies de l'Almirallat de Castella. Dit matrimoni constituïa una de les primeres potències econòmiques d'Espanya, per no dir la primera.

Per això és presumible que volguessin conservar l'esmentada casa del carrer de Mercaders i que Jaume Ferrer, al servei dels seus propietaris, l'habités, acompanyat de la seva muller, Joana Pujadas.

²⁴⁸ A. BALLESTEROS BERETTA, obra esmentada, vol. V, p. 32.

Jaume Ferrer, per les seves reconegudes qualitats, fou segurament molt útil a Frederic Enriquez, gran magnat de la Mesta, és a dir, del bestiar ramader castellà, en relació amb els mercaders genovesos que acudien a les fires de les dues Medines, la del Campo i la de Rioseco, dedicats al tràfic de l'or, diamants i llana. Però, Ferrer de Blanes també podia ésser empleat amb profit al port de Barcelona, ciutat consumidora de llana i centre llaner de comerç interior i exterior. Estava a bastament capacitat per a fer prosperar els interessos dels seus senyors i els seus propis, com ho acredita la bona posició social adquirida.

Jaume Ferrer estava a Blanes el 17 de juny de 1496 i del 13 al 31 d'agost pròxim.²⁴⁹

Segurament llavors alternava les seves estades entre Barcelona i Blanes, perquè Ferran el Catòlic escriu, el 7 de juliol de 1497, al rei de Nàpols, dient-li que Jaume Ferrer, mercader, veí de Barcelona, tenia a Nàpols mercaderies per valor de 800 ducats d'or, les quals li foren robades i venudes durant l'ocupació dels francesos i, com a reparació de l'atropell, dongui l'ordre de que se li pagui el seu import. El monarca, en igual data, escriu al Mestre Racional de València, ambaixador a Nàpols, recomanant-li el mateix assumpte de Jaume Ferrer.²⁵⁰

Ferran de Joara, cavaller, procurador general dels vescomtats de Cabrera i Bas, el 26 d'agost de 1496, en representació dels seus senyors, estableix i dóna en enfiteusi «a l'honorable Jaume Ferrer, mercader, de la vila de Blanes, present, per a que la millori, certa peça de terra, en part bosc i en part feixes, amb olivar, situat a la parròquia de dita vila de Blanes, al lloc nomenat lo bosch del castell».

El domini útil d'aquesta peça de terra es concedeix per a ésser millorada, a perpetuïtat, amb l'única obligació de pagar cada any, per les festes de Nadal, com a cens enfiteutic, un diner en moneda barcelonina, fent-se constar que Jaume Ferrer ha pagat, com a entrada de l'esmentat establiment, un parell de capons, forma tradicional d'un pagament mínim, simbòlic, per a donar constància de

²⁴⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n. 18, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocols de 17 de juny, 13, 26 i 31 d'agost de 1496. En els dos primers documents l'honorable Jaume Ferrer, mercader, signa com a testimoni. El tercer document serà objecte d'un examen especial.

²⁵⁰ A. DE LA TORRE, *Documentos sobre relaciones internacionales de los Reyes Católicos*, vol. V (1495-97), Barcelona, 1965, pp. 498-9.

l'existència d'un domini directe. Pràcticament, la concessió de l'enfiteusi, era gratuïta, perquè mancava l'obligació d'entregar part dels fruits.²⁵¹

Aquesta concessió a favor de Jaume Ferrer palesa que els vescomtes de Cabrera li estaven agraïts pels seus serveis, els quals probablement continuava prestant, en una o altra forma.

En el llibre *Sentencias catholicas*²⁵² consta que Jaume Ferrer fou clavari dels vescomtes de Cabrera i de Bas durant 21 anys (no pas 25 anys, com diu Coma i Soley). Sabent que va deixar de ser-ho pel gener de 1521, hom dedueix que començà les seves funcions vers l'any 1499. Sabem documentalment que encara no ho era el 26 d'agost de 1496.

La primera notícia coneguda sobre Ferrer de Blanes, com a clavari, data del 2 de gener de 1504, en escriptura atorgada pel mateix Ferran de Joara, en representació dels vescomtes de Cabrera, en la qual ratifica i amplia el document del 26 d'agost de 1496, suara esmentat, expressant: «Ja que amb anterioritat vaig concedir a vos, Jaume Ferrer, mercader de la vila de Blanes, clavari general del Vescomtat de Cabrera i Bas, l'establiment de certa peça de terra, en part coberta de bosc i en part amb feixes, situat dintre del terme del castell de Blanes, junt al castell, anomenada «lo bosch del castell», per a que vos milloréssiu dita terra i plantéssiu vinya, cosa que ha estat feta per vos... estableixo i dono en enfiteusi a vos, dit honorable Jaume Ferrer, mercader, present i més avall acceptant, i als vostres i a qui volgheu, a perpetuïtat..., segons ara ha estat tançada per vos amb parets i tàpies, i que té per termes: a orient, amb la propietat de Joan Oliu, sabater, quedant pel mig el camí que mena a la capella de Santa Anna. Al sud, «ab las penyas de la pedrera e rocha tallada». A l'oest, amb la vinya de Bernat Padró, en part, i en part amb terres de Joan Tixidor, quedant pel mig un camí que va a la vinya de dit Bernat Padró. Al nord, amb terres de dits meus principals i amb el camí que va al castell, i pel qual teniu pas i po-

²⁵¹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n. 18, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 26 agost 1496.

²⁵² *Sentencias catholicas*. La dada de que fou clavari durant 21 anys consta en l'encapçalament de la lletra que l'almirall Frederic adreça a Jaume Ferrer, el 4 de març de 1523.

deu fer camí per aquella part per la qual us fos més útil i us semblés de més profit».²⁵³

La lletra que el monarca adreçà a Jaume Ferrer, el 2 de novembre de 1494, alludeix a una germana gran i a un germà del cosmògraf, sense dir noms.

Crec que la seva germana gran fou Caterina, muller d'Antoni Caselles, batlle de la vila de Blanes, terme i castell de Blanes, així com lloctinent de l'honorable Pere de Colomers, juriconsult, jutge ordinari del vescomtat de Cabrera i de la vila de Blanes, el 1452;²⁵⁴ i que el germà alludit era Bernardí Ferrer, batlle de la vila de Blanes, els anys 1501 i 1504, casat amb Gabriela i després amb Caterina, el qual, el 1515, era mercader i ciutadà de Barcelona, antic habitant de la vila de Blanes.

Tingué un fill, Joan Ferrer, el qual des de 1517 fins el 1521, fou ciutadà de Barcelona i notari reial. En aquest darrer any, signa com a testimoni una escriptura atorgada per Jaume Ferrer de Blanes. Abans, havia venut tres peces de terra, situades al lloc anomenat «La Carbonera», al barri del Portal Nou, de Blanes.²⁵⁵

Frederic Enriquez i Anna de Cabrera, el 23 d'agost de 1508, atorguen a favor de Jaume Ferrer, «criat nostre des de començaments del nostre estat» (és a dir, matrimoni), clavari dels vescomtats de Cabrera i Bas, una important donació, en prova de gratitud, en la qual manifesten: «ens haveu fet molts bons serveis i feu i esperem que fereu endevant».

Li fan donació de les següents finques, de les quals ja posseïa el domini útil: A la vila de Blanes, la casa que habitava, l'indant, a orient, amb la casa de Joan d'Oliu i part amb el carrer de dit Oliu; a migdia, amb les botigues de Carabere, part amb la casa dels hereus de Blai Fàbregues, que Déu hagi; a ponent, amb la casa de dit Fàbregues, i a tramontana, amb la casa de dit Joan d'Oliu.

Una tenda, abans estable, propera de la casa dels l'indars abans

²⁵³ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 22, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Anys 1504 i 1505. Protocol de 2 gener 1504.

²⁵⁴ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 16, sense foliar. Notari Jaume Joan Manresa. Protocol de 4 setembre 1452.

²⁵⁵ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 25, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 1 de març de 1501, vol. n.º 31, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocols de 27 febrer i 2 març 1517; vol. n.º 38, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 1 febrer 1521; vol. n.º 40, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 14 gener 1521.

esmentats; un hort, prop del portal de la Verge Maria; altres dos horts; un camp, amb un colomar, i dues vinyes, al mateix terme del castell de Blanes.

En el terme de Palafolls, una peça de terra.²⁵⁶

Les dues vinyes esmentades, pels seus llandars, crec eren una parcel·la de la peça de terra, en part coberta de bosc, i en part feixes, anomenada «lo bosch del castell», en els documents de 26 d'agost de 1496, i 2 de gener de 1504, ja coneguts, després de les millores fetes.

En la descripció de llandars de les finques anteriors, s'esmenten a Pere Ferrer, mariner, i a Bernardí Ferrer, els quals probablement són parents del nostre cosmògraf, perquè també el seu germà, Antoni Ferrer, mestre fuster, fou afavorit per Ferran de Joara, procurador general del vescomtat, el 17 de setembre de 1496, amb el domini útil d'una peça de terra, al carrer del portal de la Verge Maria, prop del qual Ferrer de Blanes posseïa un hort.²⁵⁷

El portal de la Verge Maria, abans dit del Mont, formava part de la muralla de la vila, era una de les seves portes, propera a l'església parroquial de Santa Maria.

Jaume Ferrer, a més de clavari, fou recaptador general de drets i rèdits dels vescomtats de Cabrera i Bas.²⁵⁸

També arribà a exercir l'important càrrec de lloctinent del Procurador General (dit Governador General, més tard) del vescomtat de Cabrera i Bas.²⁵⁹

En l'època de Frederic Enriquez i Anna de Cabrera foren Procuradors Generals: Didac d'Avila, donzell, el 1488; Guillem de Sant Climent, cavaller, el 1490; Ferran de Joara, cavaller, des de 1495 fins el 1517; Joan d'Ordàs, cavaller, el 1517; Didac d'Avila, donzell, els 1518 i 1519; Francesc Vilana de Monradon, donzell, de 1520 a 1526; Joan Rodríguez de Cisneros, donzell, el 1526, i Antic de Cabrera i de Miquel, els anys 1527 i 1528.

²⁵⁶ J. CORTILS I VIETA, *En Jaume Ferrer de Blanes*, pp. 673-82; V. COMA I SOLLEY, *Santa Maria de Blanes*, pp. 194-97.

²⁵⁷ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 18, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 17 setembre 1496.

²⁵⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 33, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 8 abril i 8 de juny de 1518.

²⁵⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 24, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol 25 desembre 1509.

Aquest darrer era germà de la vescomtesa Anna II de Cabrera, senyor de Serarols i de Marata, de Massanet de la Selva. El 1520, era menor de 20 anys i tenia per tutora a Anna I de Cabrera. Fou el primer que s'intitulà Governador General del Vescomtat.²⁶⁰

Ara, només ens interessen els quatre procuradors generals que governaren mentre Ferrer de Blanes fou clavari del vescomtat, sobretot Ferran de Joara, per haver tingut com a lloctinent seu el nostre cosmògraf.

Ferran de Joara, cavaller, era natural de Castella. Fou procurador general durant 22 anys. També esporàdicament s'intitulà Governador. Va contraure matrimoni amb Timbor de Cabrera.

Llur residència habitual durant aquest període fou Hostalric, llavors capitalitat del vescomtat. Veritablement fou la seu de la capitania militar i política per la seva estratègica situació, la qual podia barrar el pas del camí reial de Girona a Barcelona i per la poderosa defensa del seu castell i de la vila amurallada amb torreons. Però, en canvi, per a la bona administració del vescomtat, tenia el gros defecte de quedar a un extrem del mateix.

Jaume Ferrer, domiciliat a Blanes, representava el poder administratiu i financer. A més, durant les seves funcions de clavari, els tres primers procuradors generals eren castellans, desconeixent la llengua i les costums del país, cosa que necessàriament els havia d'obligar a assessorar-se amb Jaume Ferrer, la primera autoritat autòctona en qüestions econòmiques.

Ferran de Joara signà moltes escriptures a Blanes, prova de que va passar llargues temporades al palau vescomtal de la vila, cosa que també degueren fer els seus successors.

Quan va deixar d'ésser procurador general, visqué a Girona i molt sovint a Blanes, des del 1517 fins el 1520. Durant la seva gestió, presidí moltes vegades la primera sessió anyal del Consell de la universitat blanenca.

Tingué com a col·laboradors a diversos familiars: Francesc de Joara, donzell, resident a Hostalric, el 1514, el qual formà part de la Casa de l'Almirall; Joan de Joara, donzell, era capità del castell d'Hostalric, el 1516; Cristòfor de Joara, nebot del procurador general, fou el seu apoderat a la seu vescomtal, el 1517, durant l'absència del seu oncle.

²⁶⁰ J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Los Procuradores Generales del Vizcondado de Bas*, revista "Pyrene", n.º 59, Olot, 1957, pp. 1652 i 1657.

Al monestir de Sant Salvador de Breda hi ha una làpida sepulcral d'alabastre amb l'escultura, en relleu, de dues figures, les quals hom cregué equivocadament que eren les dels fundadors del monestir, el vescomte Gerard de Cabrera i la seva muller Ermesindis.

Josep M.ª de Solà-Morales posà en clar que les dues figures esmentades representaven a Ferran de Joara i a la seva consort Timbor de Cabrera, entre altres proves, per la identificació de l'escut que hi ha en la lauda sepulcral de Breda, en el qual estan representades, en la primera cartela, les armes de Joara, lloc de la província de Lleó; i, en la segona, les armes de Cabrera, seguint la normativa heràldica d'assignar la primera cartela a l'home i, la segona, a la dona.

D'altra banda, la tipologia de l'esculpit palesa que data del segle XVI. Un document del 1520 confirmà, més tard, la identificació.²⁶¹

Per bé que es desconeix el grau de parentiu entre Timbor de Cabrera i Anna I de Cabrera, pel simple fet d'ésser la primera enterrada al monestir de Sant Salvador de Breda, panteó de la casa vescomtal de Cabrera, denota que era un membre de la família.

Ferran de Joara, amb el seu matrimoni i la seva llarga estada a les terres del vescomtat, sota el seu veterà govern, arribà a naturalitzar-se amb el país.

El fet d'escollir a Jaume Ferrer com a lloctinent, prova que aquest gaudia de la seva confiança i aprecí. Dit nomenament hagué de fer-se, com és natural, amb el beneplàcit dels vescomptes de Cabrera.

Ja hem vist dues escriptures, en les quals Ferran de Joara i Jaume Ferrer mantenen certes relacions. També en els llibres notariais de Blanes hi ha diversos reconeixements del primer d'haver rebut del segon, clavari, determinades quantitats, gairebé sempre com a paga de salaris.²⁶²

Joan d'Ordàs, cavaller, procedia de Mancilla.²⁶³ Signa, el 24 de setembre de 1517, quatre èpoques a l'honorable Jaume Ferrer, clavari, per quantitats rebudes, com a salari o per funcions pròpies del

²⁶¹ J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Fernando de Joara y Timbor de Cabrera*, revista "Pyrene", segunda época, n.º 1, Olot, gener 1962, pp. 23-9.

²⁶² A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 27, sense foliar. Notari Pere Font, Protocol de 1 març 1513; vol. n.º 29, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 23 febrer 1516.

²⁶³ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 3 octubre 1520.

seu càrrec de procurador general del vescomtat.²⁶⁴

Didac d'Avila, donzell, procedent de Medina de Rioseco, va actuar com a procurador general del vescomtat de Cabrera i Bas, els anys 1488, 1518 i 1519.²⁶⁵

En un document atorgat per aquest, el 5 d'octubre de 1519, signa com a testimoni l'honorable Jaume Ferrer, mercader, clavari general del vescomtat de Cabrera i Bas; el qual, el 22 de novembre del mateix any, entrega al primer cent lliures de moneda barcelonina pel seu sou de procurador general.²⁶⁶

Jaume Ferrer, anys més tard, el 23 de juny de 1523, designa procurador seu al magnífic Didac d'Avila, donzell, habitant a Medina de Rioseco, per a demanar i exigir, en nom d'aquell, les deu lliures que li deu Joan Ortiz, secretari del Gran Almirall dels regnes de Castella i de Granada.²⁶⁷

Francesc Vilana de Monrodon, donzell, procurador general del vescomtat de Cabrera i Bas, des de 1520 fins el 1526, era senyor de la força i castell de Manola, a la parròquia de Pineda, terme de Montpalau.²⁶⁸

Davant del magnífic senyor Francesc Vilana de Monrodon, procurador general, acudeix el magnífic Pere de Solasa, habitant a la vila de Palamós, familiar de l'illustre Ramon de Cardona, senyor de dita vila, per a dir que, en dies passats, se li escapà un cavall corredor, negre, el qual va anar a parar a mans del batlle de Vidreres, Jaume Ferrer, i que, al ser-li reclamat, aquest es negà a tornar-lo.²⁶⁹

Dit Jaume Ferrer, nebot del nostre cosmògraf, aviat el tornarem a veure.

Després dels procuradors i llurs lloctinents, seguien en la jerar-

²⁶⁴ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 31, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 24 setembre 1517.

²⁶⁵ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps, Protocol de 3 octubre 1520.

²⁶⁶ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 35, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocols de 6 octubre i 22 novembre 1519.

²⁶⁷ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 42, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 23 juny 1523.

²⁶⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol fent poders, de 3 octubre 1520.

²⁶⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 22 desembre 1520.

quia administrativa del vescomtat els castlans o castellans, els quals, a l'època historiada, es titulen capitans dels castells i termes sota la seva jurisdicció. Tals càrrecs tenen un caràcter militar.

Martí Malianta, capità del castell de Montsoriu, signà àpoca a Jaume Ferrer, mercader de Blanes, clavari general del vescomtat, de 500 lliures de moneda barcelonina, per raó del seu salari, per un any, com a capità de l'esmentat castell.²⁷⁰

Alfons d'Escobar, donzell, capità del castell de Montsoriu, reconeix a l'honorable Jaume Ferrer, clavari, haver rebut, el 12 de març de 1513, la quantitat de 115 lliures, com a castlà de l'indicat castell.²⁷¹ Per igual concepte, rep de dit clavari noves quantitats pel juliol i novembre del mateix any i pel febrer del següent.²⁷² Continua, el 1518, cobrant del clavari la seva paga de capità del castell de Montsoriu i nomena, com a procurador seu, al discret Joan Ferrer, notari, ciutadà de Barcelona.²⁷³

Altres graus de jerarquia administrativa eren: jutge ordinari dels vescomtats i lloctinents de jutge; un veguer i el seu lloctinent, per cada un dels dos vescomtats, el de Cabrera i el de Bas, els quals estaven units políticament, però separats per la geografia; batlles locals dels distints llocs o parròquies del termes jurisdiccionals i sub-batlles; notaris per cada circumscripció, i escrivans.

D'aquests càrrecs només ens interessen ací els que de manera segura o probable foren ocupats per familiars del nostre cosmògraf, com a prova de la seva poderosa influència dintre del vescomtat.

Pere Ferrer, doctor en lleis, jutge ordinari del vescomtat de Cabrera i Bas, concedeix a Margarida, mare de Salvador Torra, de Blanes, la tutela del seu fill, el gener de 1502.²⁷⁴

L'honorable Bernardí Ferrer, batlle de la vila de Blanes, la seva

²⁷⁰ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 22, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 11 octubre 1504.

²⁷¹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 27, sense foliar. Notari Pere Font. Protocol de 12 març 1513.

²⁷² A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 27, sense foliar. Notari Pere Font. Protocols de 9 juliol i 11 novembre 1513; vol. n.º 28, sense foliar. Notari Pere de Font. Protocol de 28 febrer 1514.

²⁷³ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 33, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 14 gener 1518.

²⁷⁴ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 21, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 12 gener 1502.

muller Gabriela i Joan Ferrer, el seu fill, el març de 1501 venen dos censals a Salvador Florit, sabater de Blanes.²⁷⁵

Bernardí Ferrer seguia essent batlle de Blanes l'any 1504.²⁷⁶ No ho era, el 1515, ja que, en aquest any, se l'esmenta com a mercader i ciutadà de Barcelona, abans veí de Blanes.²⁷⁷

Aquest per mi suposat germà del nostre cosmògraf, havia mort el març de 1517, car el seu fill Joan Ferrer, notari reial, ciutadà de Barcelona, en nom de la seva mare, madona Gabriela, encarrega a Jaume Ferrer, «parator pannorum lane», de Blanes, la cobrança de tots els interessos i drets que ella tenia a Blanes.²⁷⁸

Dit Joan Ferrer és el mateix que Alfons d'Escobar, capità del castell de Montsoriu, nomenà procurador seu. També signà com a testimoni, junt amb el mateix Jaume Ferrer suara dit, en un document atorgat a Blanes l'abril de 1518.²⁷⁹

Llorenç Sabater, pescador de Blanes, i la seva muller Anna, tingueren el goig de veure casar en un mateix dia a tres filles: Mariana, Isabel i Anna. La primera, amb el suara repetit Jaume Ferrer. La segona, amb el fill d'aquest darrer, Pere Ferrer, també llaner o paraire. I la tercera, amb Pere Coll, del mateix ofici, fill de Jaume Coll, agricultor, i de la seva esposa Joana. Les tres reberen, cada una, la dot de deu lliures barcelonines dels pares d'ella, i la dot de 35 lliures d'igual moneda barcelonina de la vescomtesa Anna de Cabrera.²⁸⁰

Davant l'esdeveniment extraordinari de la triple boda i de les dots de la comtesa de Mòdica, hom suposa que les tres núvies esti-gueren al seu servei i que potser no fou del tot aliena a la celebració dels tres matrimonis, conegut l'afany casamentar de les dones sense

²⁷⁵ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 25, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 1 març 1501.

²⁷⁶ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 22, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocols de 5 gener, 5 març i 21 abril 1504.

²⁷⁷ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 30, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 10 febrer 1515.

²⁷⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 31, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 2 març 1517.

²⁷⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 34, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 4 abril 1518.

²⁸⁰ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 35, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 3 febrer 1519.

fills, cas d'Anna de Cabrera, la qual molt bé pogué conèixer els sis contraents, si hom es fixa en llurs cognoms, probablement parents del clavari Jaume Ferrer i de l'afillat d'aquest, Rafael Coll Ferrer.

Cal tenir en compte que 35 lliures barcelonines tenien llavors un gran valor adquisitiu. Per tant, les 105 lliures, import de les tres dots de la comtessa de Mòdica constituïen un bon capital, cosa que palesa la seva magnificència i generositat.

Sobre Joan Ferrer, notari reial i ciutadà de Barcelona, convé recordar que el 1521, signa com a testimoni una escriptura atorgada per Jaume Ferrer, el nostre cosmògraf, i, en altra ocasió, ven tres peces de terra situades en el lloc dit «La Carbonera», al barri del Portal Nou, de Blanes.

En la convocatòria de la universitat de la vila de Blanes, el 1513, a la llista dels convocats hi figuren: Jaume Ferrer, Antoni Ferrer i un altre Jaume Ferrer.²⁸¹

A l'hora de vespres del dia de la Circumcissió del Senyor, la veu del pregoner i el repic de les campanes convocaven a tots els veïns de Blanes a l'església parroquial, per a procedir a l'elecció de les persones, que durant l'any que començava, havien d'exercir el càrrec de jurat.

Reunida la universitat, els jurats sortints donaven compte de llur administració. Present el batlle i tot el Consell, el jurat en cap proposava i publicava tres ternes de persones, perquè el poble allà congregat elegís lliurement una d'aquelles. Però, si les persones proposades no eren considerades aptes pels veïns, aquests, en ús del seu dret, podien canviar-les, totes o en part, i la nova proposta pasava a votació. Eren jurats aquells que obtenien més sufragis.

Els elegits feien, davant la imatge de la Verge, patrona de la vila, solemne jurament de ben regir, guardar i fer respectar les ordenances i privilegis de Blanes.

Els jurats tenien la facultat exclusiva de nomenar el Consell. Aquest es composava de deu homes, els quals havien de prestar jurament davant el batlle d'acudir prest i obedientment, sempre que fossin cridats pels jurats o el seu macer, per aconsellar-los en qualsevol assumpte de la universitat.

Reunits els jurats i el Consell a la Casa de l'Hospital, el diumenge següent al dia de llur elecció, es nomenava el clavari, encar-

²⁸¹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 27, sense foliar. Notari Pere de Font. Protocol de l'any 1513, sense data.

regat d'administrar els cabals del comú, així com d'atendre a la guarda i conservació de l'artilleria i d'altre armament del mateix, havent de prestar fiança faent.

Els jurats gaudien del tractament d'honorable, cobraven 18 lliures anyals i en els actes públics vestien mantell i cogulla.

Depenia dels jurats i del Consell el nomenament d'*obriers*, per a administrar l'església, l'Hospital i la capella de Santa Anna.²⁸²

El fet de veure avantposat el títol d'honorable al nom i cognom de Jaume Ferrer, en qualques escriptures notariales, abans d'ésser clavari del vescomtat, probablement és per ésser jurat de la vila.

El nomenament de batlle estava reservat als titulars del Senyoriu vescomtal. En el cas d'ésser les viles reials, la facultat era dels reis.

El propi almirall Frederic Enriquez nomena a Jaume Ferrer i Ferrer, batlle de Vidreres, recaptador del delme de la parròquia de Sant Martí de Calonge, el setembre de 1520.²⁸³

Per ésser les funcions de recaptador cosa pròpia de Ferrer de Blanes, per haver nascut aquest a Vidreres, per quedar-se llavors els càrrecs dintre de l'àmbit familiar i per la seva gran influència en el vescomtat, tot fa creure que dit Jaume Ferrer i Ferrer és el mateix Jaume Ferrer, nebot del cosmògraf, el qual, el 16 de novembre de 1515, signa com a testimoni en una escriptura atorgada per dit oncle.²⁸⁴

Uns tres mesos després de l'indicat nomenament, és quan té lloc la ja coneguda reclamació contra Jaume Ferrer, batlle de Vidreres i recaptador, per haver-se apoderat d'un cavall corredor, negre.

Ferrer de Blanes, en el seu testament, es lamenta contra els excessos juvenívols de certs familiars que no designa, així com no vol que Jaume Joan, fillol seu, adopti el cognom Ferrer, cosa que exigeix als altres germans d'aquest, fet insòlit que sembla suposar que no vol que hi hagi un altre Jaume Ferrer.

Quan tan d'interès demostra perquè quedi perpetuat el seu cognom, hom no pot pas creure que tingui el caprici de que el seu

²⁸² J. CORTILS I VIETA, *Los jurados de Blanes*, "Revista de Gerona", vol. V, Girina, 1881, pp. 248-9.

²⁸³ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 30 setembre 1520.

²⁸⁴ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 29, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 15 novembre 1515.

hereu no porti el seu nom. Més bé és presumible, coneguts els antecedents exposats, que volia evitar que la persona del seu presumpte hereu pogués ésser confosa, en el futur, amb aquell nebot, Jaume Ferrer i Ferrer, batlle de Vidreres, el qual sembla que va comprometre al testador, per actuar en nom seu o, almenys, va substituir-lo com a recaptador en el temps del furt del cavall negre.

Antoni Casellas, batlle del castell, vila i terme de Blanes, lloctinent de Pere de Colomers, jutge ordinari del Vescomtat de Cabrera, nomena a Pere Borrell, el setembre de 1452, curador.²⁸⁵

Aquest Antoni Casellas segurament és el marit de Caterina Ferrer, la germana del nostre cosmògraf i pare de Joana, la qual el 30 d'octubre de 1522, orfe de pares, rebé 25 lliures com a dot, donades pel seu oncle Jaume Ferrer de Blanes, per contraure, ella, matrimoni amb Bernat Bisbe, cordeler de Blanes. També la doten el seu oncle Pere Bisbe i el seu germà Joan Casellas.²⁸⁶

Demuestra el prestigi i l'estimació de que gaudia Ferrer de Blanes entre els seus conciutadans, el fet d'ésser nomenat, en unió d'un altre blanenc, el 1520, àrbitre i amigable componedor en una qüestió entaulada entre Carles Padró, cirurgià, i Joan Oliva, sabater.²⁸⁷

Frederic Enriquez, almirall de Castella i de Granada, estava a Blanes el 9 d'agost de 1520, car en una escriptura segellada amb el seu segell personal i datada en el seu palau de Blanes, designa, de comú acord amb el seu benamat Jaume Ferrer, mercader, clavari i recaptador general dels vescomtats de Cabrera i Bas, a misser Bartomeu Manyer, doctor, i a Rafael Celles, mercader, ciutadà de Barcelona, avui residents a Blanes, perquè resolguin la causa, qüestió o diferència que hi ha entre dit vescomte i el seu clavari, confiant ambdós en la ciència, virtut, discreció i probitat dels nomenats, el fall dels quals serà lliurement acceptat.²⁸⁸

Que el vescomte de Cabrera encara estava a Blanes el primer d'octubre d'aquell any, ho acrediten altres dos documents notariais:

²⁸⁵ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 16, sense foliar. Notari Jaume Joan Manresa. Protocol de 4 setembre 1452.

²⁸⁶ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 41, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 30 octubre 1522.

²⁸⁷ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 37, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 19 juliol 1520.

²⁸⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36. Notari Joan Camps. Sense foliar. Protocol de 9 agost 1520, escrit en català.

un, data del dia anterior, relacionat amb Jaume Ferrer i Ferrer, batlle de Vidreres, del qual s'ha escrit fa ben poc; i l'altre, pel qual Frederic Enriquez i Anna de Cabrera cedeixen, el primer d'octubre de 1520, el forn del districte de Blanes a la universitat de la vila, mitjançant el cens anyal de cent lliures barcelonines.

Aquesta cessió fou molt ben rebuda pels jurats i consellers blanencs, els quals expressaren llur gratitud als senyors de la vila amb fervents elogis. Aleshores, s'instituïren noves ordenances pels jurats, prohoms, síndic i Consell General de la vila.

A començaments del segle passat encara quedaven en peu, en estat ruïnós, els forns del comú, al carrer nomenat del Forn, sens dubte per aquest motiu. En temps pretèrits era un carreró, a causa de l'altíssima i robusta muralla que el formava, prop del palau vescomtal.²⁸⁹

Sembla que els homes de ciència i de consciència alludits, són aquells àrbitres nomenats de comú acord per l'almirall Enriquez i el seu clavari. Essent així, resulta que fallen a favor de Ferrer de Blanes les diferències que tingué amb el seu senyor, car és Joan Negrell, batlle d'Hostalric, l'obligat a tornar la quantitat rebuda del clavari.

Jaume Ferrer segurament deixà aquest càrrec per manca de salut o per vellúria. Entre els vescomtes de Cabrera i el seu antic clavari perdurà una bona amistat, com veurem més endavant.

El gener de 1521, ocupava el càrrec de clavari Miquel Joan Roger, batlle de Calella.²⁹¹

²⁸⁹ J. CORTILS I VIETA, *El horno común de Blanes*, "Revista de Gerona", vol. V, Girona, 1881, pp. 201-8.

²⁹⁰ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 9 agost 1520, escrit en català.

²⁹¹ Arxiu de la Casa Ducal de Medinaceli, *Libro Cabrera*, n.º 24; V COMA y SOLEY, obra esmentada, p. 75.

XIII

LABOR LITERARIA DE JAUME FERRER

Lliure de les seves ocupacions de clavari, en la pau i quietud de la seva llar blanenca, Jaume Ferrer es va dedicar, a la tercera dècada del segle XVI, a donar esplai al seu esperit, entregat a la lectura i estudi de la *Commedia* (el qualificatiu de *Divina* s'afegirà després de mort l'autor)) de Dant Alighieri, la magna epopeia de la vida humana i religiosa de la seva època, els versos del qual comenta, en part, Ferrer de Blanes.

L'alludit comentari constitueix el contingut més extens del llibre impròpiament intítulat «Sentencias catholicas del divi poeta Dant florentí compilades per lo prudentissim mossen Jaume Ferrer de Blanes. MDXLV».

Fou imprès a Barcelona, a la impremta de Carles Amorós Provensal, amb data del 19 de desembre de 1545. D'aquest llibre només se'n coneixien dos exemplars: un, complet, guardat a la Biblioteca de Catalunya; i l'altre, incomplet, a la Biblioteca Universitària de Barcelona.

La Fundació Concepció Rabell i Cibils, adscrita a l'Institut d'Estudis Catalans, va patrocinar, amb molt bon encert, la publicació d'un edició facsímil, de cent exemplars numerats, feta a Barcelona, el 1922. Un d'aquests, procedent de la Biblioteca de Catalunya, ha estat utilitzat per a fer el present estudi.²⁹²

Deixant a part el títol, el llibre comença amb el següent preàmbul: «Sentencias catholicas y conclusions principals del preclarissim Teolech y divi Poeta Dant florenti de molta utilitat y salut pels nostres dias; copilades y exposades per lo savi e Catholic chrestia mossé Jaume Ferrer de Blanes, dirigides per son criat Raphael Ferrer Coll a la molt illustre y devotissima senyora dona Hippolita de Liori y de Requesens comtesa de Palamós».

Seguidament, hi ha una *Dedicatoria*, escrita probablement per Rafael Ferrer Coll. El seu contingut és un brevíssim compendi de les activitats de Jaume Ferrer de Blanes. Per la dedicatòria, sabem que navegà «en les parts de Levant trenta tres anys. E molt cercat

²⁹² Tamany del llibre: 15 x 10 cms., amb 126 pàgines, sense numerar. Vegi's Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, vol. VII, 1921-1926, pp. 371-72.

e visitat la santíssima casa e terra de Jerusalem; e a mes part de Egipte; Alcayre; Damasc; Alxiu (Alger o Argelia?); Venecia; e molts altres parts e provincies del mon; e així en servei dels Reys Catholichs de Hespanya don Fernando y dona Ysabel; y del Rey don Alfons de Napols; y de son fill don Alfons Rey de Chipre; com en las letras dels mateixos Reys encare se mostre altrament; que era molt gran Cosmograph y mirablement practic en la mar...».

També deu ésser del mateix Rafael Ferrer Coll el següent colofó del llibre: «A Gloria y lohor de nostre senyor Deu Jesuchrist y de la sacratissima Maria mare sua Senyora y aduocada de nosaltres peccadors. Es dat fi el present libre nomenat Sumari: Meditació o contemplacio sobre lo sanctissim loch del Calvari: Letras y Regles: en lo qual son contengudes molt grans sentencias en sacra Theologia y en Philosophia natural e una molt gentil descripcio de pedras finas y gran practica en Cosmographia y molta experiencia en lart de Nauegar: fetes y ordenades per lo molt saui e Catholich Christia mossen Jaume Ferrer mercader natural de la Parrochia de Vidreres del Bisbat de Gerona e domiciliat en la uila de Blanes: Compilat per son criat Raphel Ferrer Coll: Estampat en la insigne Ciutat de Barcelona per Carles Amoros Proensal, a XIX dies del mes de Deseembre Any de MDXXXXV».

D'aquí degué treure Roig i Jalpí que el cosmògraf Jaume Ferrer era natural de Vidreres i domiciliat a Blanes.

Com explica el colofó transcrit, el llibre, ultra el tema propi del seu títol, conté altres treballs i documents escrits per Jaume Ferrer, com també —cal afegir— lletres dirigides a ell.

De tota aquesta documentació només manca comentar dos treballs literaris de Ferrer de Blanes.

El primer, el principal, porta per títol: «Conclusions y auctoritats sùmptes de las Comedias del preclarissim Poeta divinal y gran Theolech Dant Florenti comentades per diversos excellens doctors».

Jaume Ferrer, en aquest treball, expressa el seu entusiasme y devoció per la doctrina moral de Dante, al qual qualifica de «resplandor de la Itálica provincia y cresqué en tanta doctrina y sciencia que lo seu enteniment fou reputat quasi hun temple de divina sapiencia, y la vida sua ornada de tantes virtuts... segons clarament se mostre per les obres suas altament testificades per molts doctors dels principals de Italia, los quals ab longe y laboriosa diligencia han comentats los seus mirables libres de las suas comedias, obrint y declarant

los arcans y ocults senys de aquells cosa en sert mes divina que humana».

El fi primordial de Ferrer de Blanes és la meditació «en los profundos misterios de la divinal justicia administrativa en lo infern y en purgatori y en paradís...».

Prega que si en el seu comentari hi ha quelcom d'erroni o indegut, es tingui per no dit.

Còpia diverses tercines, prop de 300 versos, sense ordre respecte a l'original, però més sovint de Paradís.

Infern i Purgatori, estan dividits en nou cercles o zones. Paradís, conté nou cels. Els benaventurats, segons les seves virtuts, estan més a prop o més lluny del tron de Déu.

El comentarista manifesta que no pot remontar-se a les altres veritats i misteris contemplats per Dante, en el seu Llibre III, Paradís, «perque la insuficientse del meu baix entendre no baste atant, ni a una mínima part..., deixant les altas a la pericia y magisteri dels sus dits doctors per les quals restara la meditacio speculativa de aquella».

Acaba la seva humil allegació amb aquest llenguatge de mariner: «E per a mi y per los simples ab nostra xica barca prou bastara que en lo poc fons del aygua no perdent la vista de la terra naveguem».

L'home, per aconseguir la vida eterna, necessita tres coses: 1.ª, conèixer i estimar a Déu, respectant-lo i obeint-lo, amb pura i senzilla fe, catòlicament, segons mana la Santa Església; 2.ª, conèixer-se a si mateix i examinar la pròpia consciència; i 3.ª, pensar en la mort i en els novíssims.

Jaume Ferrer glossa diversos passatges de la *Commedia* sobre la Creació, el pecat del primer home, la redempció pels mèrits de Crist, sacrifici que exigeix una condigna correspondència per part del gènere humà redimit.

Per precedir l'enteniment a la voluntat, cal un coneixement de Déu, el més perfecte possible. Per això, el nostre deure en aquesta vida és laborar per assolir un digne coneixement de Déu, com a primera causa de tot allò creat, «contemplant la grandesa, bonesa y suprema potentia de la sua immensa deitat, la qual clarament conixerem per les suas admirables obres».

Segons el nostre autor, és convenient que nosaltres, els pecadors, submergits en el fang dels negocis temporals, alcem els ulls

del nostre enteniment vers el salm CII del poema de Dante, «aquest tan sanct y glorios studi de contemplacio, dit el Salm de la Creacio».

Exhorta a admirar, com feia Dante, els cels «ornats de tantes belleses», així com considera l'alt significat de l'esfera octava del firmament, en la qual estan tots els estels fixes, dotats de diverses magnituds i essències, tan nombroses, les quals és impossible comptar.

Admet la influència astrològica, a través dels set cels planetaris i dels quatre elements, projectant-se en el nostre regne mineral, en la naturalesa de les plantes i dels animals irracionals, així com en la part corpòrea i sensitiva de l'home.

També el gran poeta florentí es considerava nascut sota una constel·lació favorable i a ella dirigia pregàries, per a rebre nova força, com fa en el cant XXII de Paradís.

Ningú, ni el més humil pagès, no podrà excusar-se, quan compareixi davant del Suprem Faedor, de no haver-lo estimat, car ens obliga a ço la simple contemplació dels inefables prodigis del Creador. De les maravelles de l'Univers no podrem pas al·legar ignorància.

Jaume Ferrer es fa ressò d'una doctrina imperant en la Filosofia i Cosmologia de l'època, segons la qual la novena esfera, per damunt de les altres, fa el seu curs d'orient a occident, en 24 hores, essent el primer mòbil que, amb la seva potent revolució i velocitat, arrastra l'octava esfera, és a dir, el firmament, així com el zodíac i tots els cercles planetaris inferiors, els quals reben la influència que emana del zodíac i de l'octava esfera.

Sobre les quatre esferes dels quatre elements, considerava a la del foc contigua a la de la lluna. La segueixen les esferes de l'aigua, aire i terra. A través de les mateixes, arriben a l'home les influències i els beneficis.

Les nou esferes esmentades són els nou cels, dels quals ens parla la Divina Comèdia. Giren entorn, fins arribar a aquell cel suprem, inimaginable i inefable, on resideix, fulgurant en el seu misteri, la Divina Trinitat.

Ferrer de Blanes creu que la terra està immòbil i fixe el centre de l'univers. Considera, seguint les petjades de Dante, que Déu creà la matèria primicera i la forma pura dels cels, sense cap intermedi de segones causes. Que els cossos compostos procedeixen dels quatre elements: foc, aigua, aire i terra, posseïdors d'unes qualitats donades per Déu.

Combat els filòsofs que sostenen que l'ànima racional advé a l'home *per accidens*, per creure —el nostre autor— que la naturalesa de l'ànima vegetativa de les plantes, de la sensitiva dels animals irracionals i la racional dels homes són molt distintes.²⁹³

És de lamentar que Jaume Ferrer no fes cap comentari a interessants idees cosmogràfiques de Dante, apreses dels àrabs, en l'*Almagesto*.

Dante, per bé que creia que l'home no podia passar de les columnes d'Hèrcules, en el Llibre X de Paradís, comenta la Creu del Sud, o sigui, el Creuer:

I mi volsi a man dextra e puosi mente
All'altro polo, e vidi quattro stelle
Non viste mai fuor ch'alla prime gente.

¿Com pot al·ludir, el poeta, als quatre estels del Sud, els quals només es veuen des de l'hemisferi antàrtic? Hi ha una sola explicació possible: per les notícies facilitades pels musulmans que viatjaren fins a la Índia i en relació també amb les naus genoveses i venecianes que anaven als ports orientals.

El prodigi de l'aparent vidència del poeta sobre els fenòmens dels cels i la comunicació de l'Occident amb l'Orient, queda més completa amb els següents versos:

Goder parava il ciel di lor fiammelle:
oh settentrional vedovo sito,
poi che privato sé di mirar quelle!
Com'io daloro sguardo fui partito,
un poco me volgendo all'altre polo
là onde il Carro già era sparito.²⁹⁴

No és cert que Jaume Ferrer és l'autor d'un *Tractat de Pedres Precioses*, com començà a escriure un historiador i després el copiaren d'altres. Dintre el comentari del poema de Dante, com una digressió, parla de les pedres fines, per a completar allò exposat en la seva via de contemplació, com una de les grans obres del Creador, en la qual resplendeix la seva sabiduria.

Diu que per això Déu ordenà a Moisès que adornés l'Arca amb pedres fines, a la seva glòria i lloança, així com Sant Joan, en l'Apo-

²⁹³ Constitueix la primera part del llibre, l'obra pròpiament dita *Sentencias catholicas y conclusiones principals del preclarissim Teolech y divi Poeta Dant florenti*.

²⁹⁴ A. BALLESTEROS BERETTA, obra esmentada, vol. III, pp. 311-12.

calipsi, descriu la Ciutat de Déu amb mur d'or, ornat d'innombrables pedres precioses.

Primer, comenta el rubí. Diu que porta aquest nom, pel seu ardent color, gairebé com carbó encès. El carbuncle és un rubí de gran tamany que té les qualitats de color en grau superlatiu, com el que posseeix Venècia, a l'altar major de l'església de Sant Marc. Parla amb delectació de les joies de la Senyoria, «on yo he rebuts molts beneficis y honors».

Explica que és autèntica i finíssima la maragda que va veure en el Sant Grial, del Comú de Gènova, quan visità aquest lloc, acompanyat de Joan de Galiano, ambaixador del rei de Nàpols.

En el diamant, distingeix dues classes: els que es troben baix el Cristalli oriental, superiors a la varietat que es troba a Pèrsia. Ressalta la duresa del diamant, el qual no pot ésser ratllat sinó per un altre diamant. Explica la manera de tallar-lo i rectifica a Plini, on en la seva *Historia Naturalis*, diu que els diamants no es poden rompre sinó amb la sang d'un mascle cabró. Jaume Ferrer replica que «la sanch de tots els cabrons del món no bastaria en mil anys a fer lo Diamant mes moll del que natura la fet».

Distingeix molt bé la duresa del diamant de la seva fragilitat, perquè es trenca en caure o en rebre un cop, quan aquest és segur i rotund.

Seguidament es refereix al balaix i el diferencia del rubí. Encareix la necessitat d'una sòlida experiència per a discernir les pedres precioses. El bon lapidari joier compra a el Caire i Damasc, per a vendre allò adquirit a Rodas; allò comprat aquí, ho ven a Venècia; allò comprat a aquesta ciutat, ho ven després a Roma o a Gènova. A Espanya, adquireix zafirs i maragdes, per ésser venudes a Itàlia, on les paguen més, si són peces bones i selectes. Conte la seva participació en certes transaccions en pedres precioses fetes a Nàpols, el 1476.

Sobre el topaci, recorda la referència del salm CXXXII, en el seu penúltim vers: «dilexi mandata tua super murum et topaciom», exponent de la gran estima que el salmista té per aquesta pedra. Segons Ferrer, Déu ha posat en ella una virtut, gràcies a la qual, els que porten un topaci no tenen desitjos deshonestos. No vol parlar de les virtuts de les altres pedres, perquè els interessats en saber-les poden consultar l'obra d'Albert el Magne, *De mirabilis mundi et de secreto secretorum*.

Del zafir, esmenta dues classes: els orientals i els trobats al Puy de França, aquests inferiors als primers.

En les turqueses, distingeix quatre classes: les procedents de Pèrsia, al confí de la Índia, *extra Ganges*, a una província dita Bussaquia, les quals són les millors i més apreciades; les procedents de la província d'Aiàmia, entre Asíria i Armènia; la tercera classe es troba a Turquia, en un lloc muntanyós dit Calindria, de la Natàlia, menys estimades que les anteriors; finalment les d'Andalusia, a Espanya, són de poca estima.²⁹⁵

Aquest examen de les pedres precioses revela a l'expertíssim lapidari, enamorat de la seva professió.

El seu escrit prossegueix diguent que la segona cosa que necessita l'home, per aconseguir la vida eterna, és conèixer-se a si mateix, fer examen de consciència i veure quina mena d'obres ha realitzat, en el pretèrit i en el present. Aquestes consideracions són presidides per un elevat caràcter moral.

Comenta els Proverbis dels «sai y pruden Cavaller de reverent memoria», Iñigo Lòpez de Mendoza, marquès de Santillana, del qual enalteix el culte que els seus versos donen a Dante.

Jaume Ferrer es mostra consternat per la corrupció de costums que va veure durant la seva estada a la Cort de Nàpols i a la mateixa Roma, seu del Vicari de Crist, on els seus representants no sempre obraven d'acord amb llur doctrina.

El pretès sabor erasmita de la lletra de Ferrer escrita a Colom; ara, en l'escrit que comento, es veu ben clar que el nostre cosmògraf no tenia cap necessitat d'estar influït per Erasme, per a referir-se amb ironia als vicis d'alguns purpurats de la Cúria romana. En tenia prou i de sobres amb el que havia vist personalment a Roma i amb la lectura del poema de Dante, on són ficats a l'Infern bisbes i pontífexs. El catolicisme dantesc es reserva la lliure crítica del clergat i té un esperit polèmic asprament agressiu.

La tercera cosa que l'home ha de fer per a obtenir la beatitud celestial és meditar sovint en la mort i en els novíssims.

Aquí també segueix les petjades de Dante, en el Càntic XXVII de l'Infern, així com l'exemple del provident ofici de mare fet per la Verge Maria, la qual, com a criatura terrena, fou Mare de Crist,

²⁹⁵ El tema de les pedres precioses és una digressió dintre del treball de *Sentencias catolicas*.

és a dir, Mare de Déu. Per tant, gairebé participa del culte degut a Déu.

Jaume Ferrer es fa ressò de les paraules de Dante, quan assegura que, gràcies a la intercessió de la Verge, pogué vesllumar quelcom de la incomprendible essència divina.

Quan el poeta s'eleva fins a la Reina del Cel, encegat pel fulgor dels àngels vestits de llum, no pot veure-la, però Sant Bernat, company del poeta, l'indica el mitjà: l'oració. Aleshores, comença amb aquesta bellíssima invocació:

Vergine Madre, figlia del tuo figlio
Umile ed alta pui che creatura...

Aquestes paraules, més la súplica de Beatriu i dels sants que voltien a la Verge, fan que la Mare benigna es mostri als ulls de Dante, el qual no s'atreveix a descriure la visió, car no hi ha paraules per a expressar-la.

Així conclou la *Commedia*, la qual no és solament *Divina*, sinó el poema de tot l'univers visible i invisible, físic i metafísic, humà i diví, subterrani i astral. Per això, no té res d'estrany que fes tan pregona impressió a Jaume Ferrer, fins el punt de veure's mogut a comentar-lo.

El segon treball contingut en el llibre *Sentencias catholicas* és: «Meditació e contemplació sobre lo santíssim loch de Calvari, feta per Mossen Jaume Ferrer, lo qual trobi (Rafael Ferrer Coll) en lo mig de les seues ores, en las quals estan illuminats los misteris de la passio de nostre suprem Deu creador y redemptor».

L'autor explica l'interès que tingué en visitar personalment la muntanya del Calvari, el *locus redemptoris nostre*, el lloc més sant, així com on fou enterrat Jesucrist.

Conte que enmig del temple del Sant Sepulcre penjava una corda amb una pedra, en la qual hi havia aquesta inscripció llatina: «Hic est locus ubi fuit inuentum caput ade id est medius mundi». Ja David havia profetitzat: «Operata est salus in medio terre».

Jaume Ferrer, segons sembla, participava d'aquesta creença, desmentida per les noves descobertes oceàniques.

Hom pot considerar com part integrant de la seva labor literària, la lletra que Jaume Ferrer escriví a Colon, ja coneguda, i també part del testament atorgat pel primer, el qual diu que fou «scrit de ma mia propia».

Heus ací l'alludit fragment: «Seguida empero la mort mia vull

y man ab lo present meu testament que tots y sengles bens meus mobles e immobles sien inventariats e sien servats per lo hereu meu devall scrit; empero que la dita muller mia sen puga servir tot lo temps de la vida sua stant ella casta sens marit; y per quant yo confio molt de la bondat y consciencia de la dita Joana muller mia, per so li e lexat amb complit poder tots los fruits de la mia heretat (hi ha una sola paraula indesxifrable) tinc ferma crenssa que tot lo que avanssarà dels dits fruits convertirà en coses que Déu serà servit y mon hereu ne rebrà utilitat i augment; y per semblant confio yo molt de mon hereu devall scrit qui serà tant virtuós, amant y tement de Déu que ell tractarà tant be la dita muller mia e li serà tant obedient que veentlo ella tal lo tractara com a fill. Empero perque dels homens jovens la speriencia mostra grans desordens maiorment com los es comanat regiment de bens temporals los quals no sabent com es guanyen molt facilment y sens prudencia los scampen y destruen per ont sovint se segeix que la indiscreta mal regida joventut dels intemperants fills es causa de dolorosa vellesa a llurs pares qui amb molts trevalls y diligencia an feta casa y los imprudents fills la disipen y desfan per lo qual cosa a mi aperegut lexar axi complit poder a la dita muller present mia, placia a nostre Senyor Deu que tot sia al seu sant servei y salut de lanima mia».²⁹⁶

Aquest paràgraf s'aparta dels formulismes rituals dels protocols, cosa que confirma que fou redactat per Jaume Ferrer, amb una expressió ben personal, reflexe del seu tarannà.

Al segle XVI són força escassos els autors catalans que escriuen en llengua vernacla, per sofrir un període de gran decadència. Aquest fet fa créixer l'interès de la prosa catalana de Ferrer de Blanes, encara que no excel·leixi per la seva vàlua literària.

Fou Manuel Milà i Fontanals el primer que va cridar l'atenció sobre l'aspecte dantesc de l'obra *Sentencias catholicas*, però es limità a esmentar-la, junt amb el nom del seu autor, entre els glossadors de la Divina Comèdia.²⁹⁷

Manuel Schiff fa una breu referència a l'esmentat treball de Jaume Ferrer, en un paràgraf on, després de comentar els Prover-

²⁹⁶ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 48, sense foliar. Notari Antoni Pujadas. Testament ològraf de Jaume Ferrer de Blanes, insert i protocolitzat entre les primeres pàgines.

²⁹⁷ MANUEL MILÀ I FONTANALS, *Estudios sobre historia, lengua y literatura de Cataluña*, vol. III de les seves "Obras completas", Barcelona, 1890, p. 503.

bis, manifesta la intenció de publicar les *Sentencias catholicas*, sense arribar a ésser realitat.²⁹⁸

Artur Farinelli transcriu la mateixa referència de Schiff.²⁹⁹

Jaume Massó i Torrents també esmenta el llibre de Jaume Ferrer, amb una al·lusió al seu caràcter dantesca.³⁰⁰

Amb motiu de celebrar-se el VI Centenari de la mort de Dante, Ramon d'Alós-Moner va escriure, en l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, un comentari de la reproducció en facsímil, feta el 1922, del llibre *Sentencias catholicas*, en el seu aspecte literari, especialment de la part dantesca.

Segons Alós-Moner i de Dou, l'obra en si, de Ferrer de Blanes, té poca originalitat, perquè, en redactar les *Sentències*, tingué al davant la Divina Comèdia, acompanyada d'alguns dels vells comentaris coneguts a casa nostra. A aquests fa referència —afegeix— quan diu que els que «mes extensament volran oyr y entendre» alguns dels passatges més profunds adduïts i llur sentència «ligen los comentos dels doctors que'ls han exposats».³⁰¹

El fet d'alludir a uns comentaristes, no crec pas que sigui raó suficient per creure que l'escrit de Jaume Ferrer no sigui original. Cal recordar que ell mateix manifesta que deixa «les altas cosas a la pericia y magisteri dels sus dits doctors», per a dedicar-se a comentar les qüestions més senzilles.

També cal recordar que Ferrer de Blanes sabia la llengua italiana, la seva estada al servei de la reina de Nàpols i del fill natural d'Alfons el Magnànim, en una ciutat de floreixent cultura; després la convivència amb Anna de Cabrera, néta de Violant de Prades, a la qual el marquès de Santillana dedicà la seva *Comedieta de Ponsa*.

Aquest darrer, té el mèrit d'haver aconseguit que Enric de Villena fes la traducció de la Divina Comèdia en prosa castellana.

Un italià, Joan de Pisa, el 1458, donà a llegir el poema de Dante al fill del comte de Prades.³⁰²

²⁹⁸ MARIO SCHIFF, *La Bibliothèque du Marqués de Santillana*, París, 1903, p. 309.

²⁹⁹ ARTURO FARINELLI, *Dante in Spagne, Francia, Inghilterre i Germania (Dante e Goethe)*, Torino, 1922. Aquesta obra ha estat recollida i ampliada en el seu llibre *Italia e Spagne*, Torino, 1929. Fa un inventari de totes les reminiscències que es troben en la literatura catalana. En la primera obra, p. 98.

³⁰⁰ J. MASSÓ I TORRENTS, *Historiografia de Catalunya*, Barcelona, 1906, p. 104.

³⁰¹ RAMON D'ALÓS-MONER, *VI Centenari de la mort de Dant Alighieri, 1321-1921*, Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, vol. VII, (1921-1926), pp. 370-73.

³⁰² J. RUBIÓ I BALAGUER, *Literatura Catalana*, en "Historia General de las Lite-

Tampoc no podem oblidar que el gran humanista sicilià, Lucio Marineo Siculo, vingué a Espanya sota el mecenatge del comte de Mòdica, Frederic Enriquez.

Hom pot veure que Jaume Ferrer tingué moltes avinenteses per llegir la *Commedia* de Dante en versió original, sense necessitat de reproduir comentaris aliens, encara que els coneixés.

Com molt bé diu Rubió i Balaguer, les *Sentències* són el més expressiu testimoniatge del coneixement de Dante a Catalunya, després de la traducció d'Andreu Febrer.³⁰³

Ha estat Millàs i Vallicrosa, l'historiador de les Ciències dels pobles hispànics, l'autor que ha estudiat amb major extensió i profunditat no solament els escrits cosmogràfics de Jaume Ferrer, sinó àdhuc els literaris.³⁰⁴

Ruiz i Calonja esmenta a Ferrer de Blanes com autor, a la fi del segle xv, de les *Sentències* que transcriu versos originals amb comentaris catalans, seguits de meditacions sobre el Calvari.³⁰⁵

No és pas d'estranyar que Joan Ruiz escrigui que dita obra és de finals del segle xv, perquè així ho havien cregut sempre els historiadors precedents. Però ara podem donar com a data més segura la tercera dècada del segle xvi.

Martí de Riquer també esmenta a Jaume Ferrer, com un dels comentaristes de Dante, però ho fa només de passada, doncs el darrer dels tres volums fins ara publicats de la seva monumental *Història de la Literatura Catalana*, acaba sense arribar a l'època de Jaume Ferrer.³⁰⁶

Ferrer de Blanes, en el seu doble aspecte de cosmògraf i literat, més que un home del Renaixement o de començaments de l'Edat Moderna, fou un esperit medieval, en el millor sentit de la paraula, és a dir, una ànima contemplativa i piadosa, plena d'admiració per

raturas Hispánicas, vol. III, Editorial Barcino, S. A., Barcelona, 1953, p. 789. Del mateix autor: *La Cultura Catalana del Renaixement a la Decadència*, Edicions 62, Barcelona, 1964, pp. 23-4.

³⁰³ J. RUBIÓ I BALAGUER, primera obra esmentada, p. 842.

³⁰⁴ J. M. MILLÀS I VILLCROSA, *Estudios sobre historia de la ciencia española*, C. S. de I. C., Barcelona, 1949, pp. 461-69.

³⁰⁵ JOAN RUIZ I CALONJA, *Història de la Literatura Catalana*. Pròleg de Jordi Rubió i Balaguer, Editorial Teide, Barcelona, 1954, p. 195.

³⁰⁶ MARTÍ DE RIQUER, *Història de la Literatura Catalana*, vol. II, Edicions Ariel, Barcelona, 1964, p. 383.

la singular teologia cristiana de Dante. Com en el salmista, en el nostre autor tot aflora a la major glòria de Déu. En Dante veu, sobretot, a un gran profeta, i en Colon a un ambaixador de Déu. Ambdós navegants són dues ànimes bessones agermanades per un semblant esperit religiós.

XIV

DARRERS ANYS I TESTAMENT DEL COSMÒGRAF BLANENC

Que Jaume Ferrer mantingué bones relacions amb els vescomtes de Cabrera, ho palesa la següent lletra que Frederic Enriquez li escriví: «A mi amado y special amigo Jayme Ferrer clavario general de mis Bizcondados de Cabrera y de Bas. Criado y especial amigo: muchos dias ha que no he sabido de vos de que no estoy con poco cuidado haced me tanto placer y servicio que me escrivais de vuestra salud me hagais saber y si os cumple alguna cosa por que lo hare de muy buena gana; yo he estado malo de unas tercianas dobles pero ya estoy bueno lohores a Dios, aunque con alguna flaqueza; la Condesa esta buena y seos recomienda a nuestro Señor os tenga en su guarda. De Valladolid a IIII de marzo MDXXIII. El Almirante».³⁰⁷

En el cas d'haver estat malalt, el nostre cosmògraf, no degué ésser res greu o es va refer aviat, perquè el 26 de novembre de 1525 l'honorable Jaume Ferrer, aquell any jurat de la universitat de la vila de Blanes, fa saber als altres jurats, davant notari, que parteix a Castella, per a servir al seu senyor, l'Almirall, viatge que redundarà en bé i utilitat de Blanes.³⁰⁸

Per morir Anna de Cabrera en el pròxim any 1526 (hom ignora el mes), és versemblant que ja estigués greument malalta quan Jaume Ferrer va rebre la crida de Frederic Enriquez, necessitat de companyia en aquell dolorós percañç, sense fills per a consolar-lo, o bé per encomanar al seu antic i fidel servidor algun delicat encàrrec, potser relacionat amb el vescomtat de Cabrera, com sembla indicar la comunicació feta per Ferrer als jurats de Blanes.

³⁰⁷ *Sentencias catholicas*. Última lletra transcrita en la part documental.

³⁰⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 45, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 26 de novembre 1925.

Malgrat la data d'aquesta, no crec pas que Jaume Ferrer emprehgués el viatge a Medina de Rioseco o a Valladolid (l'Almirall li escriviu des de Valladolid, on té un palau) de seguida, perquè atorga testament, el 19 del proper gener, a Blanes. Adhuc és probable que el motiu de fer-ho aleshores fos el temor de sofrir algun percanc o enfermetat greu a l'emprendre, en el rigor de l'hivern i als seus anys, tan llarg viatge i amb les dificultats de locomoció de l'època.

El testament de Jaume Ferrer té un gran interès, per la seva extensió i pel seu contingut, per bé que es dona el cas lamentable de no fer esment dels noms dels seus pares, noms que ha estat precis deduir, després de laboriosa recerca i examen de nombrosos protocols.³⁰⁹

En el testament que vaig trobar consta que Jaume Ferrer «era natural de la parroquia de Vidreres del bisbat de Gerona, ara domiciliat en la vila de Blanes». Més endavant afegeix: «La sepultura empero al meu cos faedora elegesch en lo sementiri de la sglesia de Blanes en lo vas propi meu en lo qual son estats los cosos soterrats de mon pare y mare y altres predessessors meus».

Així, doncs, queda documentalment confirmada la notícia continguda en el llibre *Sentencias catholicas* i després copiada per fra Roig i Jalpí,³¹⁰ d'ésser, Jaume Ferrer, natural de la parroquia de Vidreres i domiciliat a Blanes.

El seu testament comença per designar manumissors, encarregats de fer complir les seves darreres voluntats, a la seva muller Joana i a «Rafel Anthoni Coll criat meu», fill de Marc Coll, notari de Pineda i de Montpalau, i de la seva muller Joana.

³⁰⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 48, any 1526. Notari Antoni Pujadas. El testament està escrit en dues fulles de tamany gran foli, doblades, per ésser més llargues i més amples que els folis del llibre, i unides al mateix, entre dos dels primers folis, sense numerar, en ésser cosits tots els folis que formen el llibre. Així es féu, per ésser el testament ològraf, és a dir, escrit i signat pel propi testador, amb data 19 de gener de 1526. En el mateix mes, fou protocolitzat pel notari Antoni Pujadas, amb la signatura de set testimonis: Antoni Casellas, clavari de l'església de Santa Maria; Joan Thió, pyre.; l'honorable Rafael Torricella, jurat; Esteve Florit, mercader; Sebastià Sabater, teixidor de robes de llana; Miquel Oliu, paraire; tots ells de la vila de Blanes, i Joan Raurell, bracer de la parròquia de Sant Llorenç del Mont.

³¹⁰ FRAY JOAN GASPÀR ROIG I JALPÍ, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona*, Barcelona, 1678. Exemplant de la Biblioteca del Palau de Peralada, foli 502 v.

El testador escull ésser enterrat en el sepulcre que posseeix al cementiri de l'església de Blanes, en el qual estan enterrats els cosos del seu pare i mare.

Prega als seus manumissors que les almoines de pa, el novenari i la missa d'aniversari es faci tot en un dia i que, a la mateixa data, donin cinc lliures, de manera secreta, als pobres vergonyants de Blanes.

Ordena que, en sufragi de la seva ànima, dels seus antecessors i de la seva muller Joana, es celebrin, en dos trentenaris, 66 misses, dites de Sant Amador i de Sant Gregori; tres misses a l'església de Blanes, per capellans o religiosos necessitats i de «bona vida».

Desitja que s'entreguin a l'òbia de la Verge Maria de Blanes 20 sous, així com d'altres 20, a la seva confraria. A l'obra de Santa Anna, de la mateixa vila, altres 20 sous. A l'obra de l'Hospital de Blanes, 10 lliures. A cadascuna de les capelles de la parròquia, dos sous, així com a la Verge Maria de la Riera, a Sant Pere del Bosch i a Santa Cristina.

Llega als pobres vergonyants de la parròquia de Vidreres tres lliures, a l'obra de la seva església parroquial 20 sous; a la capella de Sant Iscle i de Santa Victòria del castell de Vidreres, 30 sous; i a l'Hospital de la mateixa vila, 10 lliures.

Ordena un trentenari, és a dir, 33 misses de Sant Gregori, per les ànimes que el testador està obligat i per totes les del purgatori. Per cada un dels tres trentenaris ordenats, s'abonaran als celebrants 33 sous.

Deixa 12 lliures per a la celebració d'una missa, dita «destaca», cada primer divendres de mes, celebrada pels presbíters de l'església de Blanes, en l'altar del Sepulcre, i anunciada pel pàrroco des de la trona, el diumenge anterior.

Ofereix aquests donatius al seu creador i Redemptor Déu Jesucrist, al qual humilment suplica els accepti pel seu sant servei i per a remissió dels pecats del testador, dels quals se'n punyeix amb dolor de la seva ànima i en prega perdó.

L'esmentada Verge Maria de la Riera és l'actual petita església de Nostra Senyora de l'Antiga.

Hom sabia que la capella del castell de Vidreres, a uns dos quilòmetres d'aquesta vila, estava dedicada a Sant Iscle. El testament de Jaume Ferrer ens assabenta que, ensems, estava consagrada a Santa Victòria, així com que l'altar del Sant Sepulcre de l'església

parroquial de Blanes ja era construït el gener de 1526.

Llega a la seva neboda Eulària, muller de Bernat Vidal, de Palautordera, 10 lliures. A cadascuna de les germanes d'aquesta, les seves nebodes Margarida, muller de Jaume Joany, de Palafolls; Caterina, muller de Jaume Feliu, i Sàlvia, muller de Jaume Pujadas, de Tordera, els hi deixa 5 sous. A la seva cosina Bartomeua, germana de les abans dites, muller d'Antoni Ferrer, mariner d'Arenys, 10 lliures.

De les 50 lliures, 12 sous i 11 diners que deu Jaume Feliu, el seu esmentat nebot, paraire de Blanes, al testador, ell ordena al seu hereu que només li reclami 20 lliures, 12 sous i 11 diners, i que les restants 30 lliures serveixin per a adjutori del casament d'Eulària i de Magdalena, filles de Jaume Feliu.

Llega a Pere, batlle, nebot seu, fuster de la vila de Pineda, 10 lliures i tots els drets i accions que el testador té sobre la casa, terres i possessions que foren del seu pare i mare, en la vila de Vidreres, per la cessió que li féu Josep Metge, el qual fou paraire, de 40 lliures que el testador li va pagar pel dot de la seva germana Joana, muller d'aquell, així com per qualsevulla d'altres drets que tingui sobre dites cases, terres i possessions, per raó dels censals que el testador ha redimit, i per raó de 40 lliures, les quals li foren donades per la seva mare.

Llega a Antoni, batlle de la parròquia de Pineda, a Joan i a Madir, germans, nebots del testador, fills del seu difunt germà Antoni Ferrer, cinc sous a cada un.

A Joana, comare del testador, muller de Marc Coll, notari de Pineda, cinc lliures cada any mentre visqui, pagadores pel Nadal. A Eulària, filla de Pau Girbal, teixidor de vels, de Barcelona, i de la seva muller Eufresina, neboda del testador, 40 lliures, si no està casada quan mori l'atorgant. En cas d'estar-ho, li donarà, quan es casi, allò que li semblarà, però en el cas de no tenir fills, la presumpta donació tornarà a l'hereu del testador.

Nomena a la seva muller Joana usufructuària de tots els béns del testador, mobles i immobles, presents i futurs, els quals posseirà «stant casta sens marit». També li deixa cent lliures amb facultat de lliure disposició «per los bons serveis que de ella e rebuts y dels que vivint mon pare y mare de ella reberen».

Segueix a continuació aquell paràgraf, transcrit en el capítol anterior pel seu valor literari, en el qual Jaume Ferrer pondera les

virtuts de la seva muller i blasma el mal comportament de certa joventut.

Institueix hereu universal de tots els seus béns restants a «Rafel Anthoni Coll, criat i manumissor meu per la molta amor y voluntat que vers aquell tinc com si fos fill».

Designa a diversos hereus substituïts, pel següent ordre: a Joan, a Gabriel Joan i a Jaume Joan, fillol meu, germans els tres del primer hereu. Ordena que tant aquest darrer, com els dos primers substituïts, en el suposat cas que algun d'ells arribés a heretar, no podrà fer-ho, si no adopten el cognom Ferrer. En canvi, exceptua d'aquesta obligació a Jaume Joan, el seu fillol.

És molt estrany que el testador faci aquesta excepció, quan demostra tan gran interès perquè el seu cognom resti perpetuat. Hom no pot pas creure que ho fa pel caprici de que no hi hagi un hereu que porti el nom del testador, sinó, com ja tenim dit, per a impedir que un presumpte hereu pugui ésser confós, en el futur, pel fet de portar el mateix nom i cognom, amb el seu nebot Jaume Ferrer i Ferrer, batlle de Vidreres, autor del furt d'un cavall negre, quan feia de recaptador de delmes, en substitució del testador.

El testament esmenta a Jaume Joany, nebot de l'atorgant. Dues d'altres escriptures posen en clar que el seu cognom era Sacreu, agricultor de la parròquia de Sant Genís de Palafolls, el qual, per deu lliures barcelonines comprà una peça de terra anomenada «La Fenollada», la qual havia format part del mas Ferrer Palau, de la parròquia de Sant Genís de Palafolls, propietat d'Antoni Ferrer Palau, però aquest la donà, com a dot, a la seva germana Càndida, la qual la vengué, representada pel seu germà Gerard Ferrer, de motiu Picornell.³¹¹

El mas esmentat, el 1429, s'anomenava mas Jordà Sabater, però la seva hereva, Caterina Jordà, es casà amb Jaume Romeu Ferrer, procedent de la parròquia de Sant Dalmau, diòcesi de Girona, fill de Jaume Ferrer.³¹²

Crec que aquest mas és el mateix que, el 1524, es coneix per mas Ferrer del Puig, de la parròquia de Sant Genís de Palafolls, propietat d'Antoni Ferrer Despuig, el qual, junt amb Gaspar Roig,

³¹¹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 41, sense foliar. Notari Joan Camps. Dos protocols d'igual data, 3 de febrer 1522.

³¹² A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 12. Notari Joan Manresa. Protocol de 7 febrer, foli 18 r. i s.

senyor i hereu del mas Coll, de la parròquia de Santa Maria de Blanes, Francesc Pla, paraire, i Joan Ferrer, teixidor de robes de llana, de la vila de Blanes, nomenen llur procurador a Joan Alfons, paraire, de la vila de Blanes.³¹³

Jaume i Joan Ferrer Despuig, germans, pagesos de la parròquia de Sant Genís de Palafolls, són esmentats en un document del 1483.³¹⁴

Per bé que és possible que algun antecessor del nostre cosmògraf procedís d'aquell mas, anomenat, successivament, Jordà Sabater, Ferrer, Ferrer Palau i Ferrer del Puig, crec poder afirmar que els pares de Jaume Ferrer, clavari del vescomtat de Cabrera, n'eren aliens. Cal recordar que la majoria dels fadrísters marxaven, de grat o per força, del mas pairal.

Del teixit de notícies fins ara exposades, amb la seva deguda connexió, he deduït que el pare del nostre cosmògraf fou Antoni Ferrer, procurador general substituït de la vescomtessa de Cabrera, Violant de Prades.

Joana, la muller del testador, tenia per cognom Pujadas i era filla de Jaume Pujadas, agricultor, i de la seva muller Rafaela, de la parròquia de Sant Esteve de Tordera. Així consta en el testament de la primera, fet a Blanes, el 14 de febrer de 1531, sense que aquest aportí cap més dada d'interès, excepte que escull ésser enterrada a l'església de Santa Maria de Blanes, en el sepulcre del seu marit, perquè la testadora es limita a complir, com usufructuària, tot allò ordenat en les darreres voluntats del seu espòs.³¹⁵

Jaume Ferrer de Blanes nomena procurador seu, a tots els efectes, a l'honorable Rafael Antoni Coll, mercader de Blanes, el seu hereu universal, com acabem de veure.³¹⁶

Que Jaume Ferrer seguia gaudint de prestigi i estimació entre els seus conciutadans, ho palesa el fet d'haver estat nomenat Arbitre l'11 de juliol de 1526, en una amigable composició entre Joan

³¹³ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 44, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 11 juliol 1524.

³¹⁴ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 19, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 15 març 1483.

³¹⁵ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 53, sense foliar. Notari Guillem Coll. Protocol de 14 febrer 1531.

³¹⁶ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 47, sense foliar. Notari Antoni Pujadas. Protocol de 30 abril 1526.

Vilallonga, calceter, i Antoni Portes, teixidor de llana, ambdós de Blanes.³¹⁷

Rafael Antoni Coll, en nom de Jaume Ferrer, pren part en una subhasta pública, celebrada a la plaça de Blanes, i obté per 101 lliures barcelonines la propietat que fou de Genís Oliu, mercader de Blanes.³¹⁸

El mateix Coll, també a nom de Jaume Ferrer, compra blat aragonès per valor de 46 ducats d'or d'Aragó.³¹⁹

El nostre Jaume Ferrer, en les darrerries de la seva vida, degué acontentar-se a passejar durant el bon temps, sobretot els capvespres estiuençs, pels carrers i places blanenques, la dels *Dies feiners*, seu de la primitiva Casa Comunal, carrer Ample, de Mercaders, de Taipoles, de la Muralla, cara a la mar, i, amb predilecció, pel barri de Sauguer, on hi hagué les Dressanes de Blanes, constructores de galeres, en el segle xv.

Allí, acompanyats de calafats, mestres d'aixa i mariners, gaudiria parlant de naus, de llargues singladures i de països llunyans, temes grats al seu esperit de navegant, lenitiu a les seves enyorances de joventut.

En els dies crus d'hivern, romandria prop del calor de la llar, junt a l'esposa estimada, llegint els seus llibres predilectes, com els poemes de Dante i del marquès de Santillana.

En el testament de Ferrer de Blanes, al dors del darrer foli, hi ha la següent nota, escrita en llatí: «El dia 7 de maig de 1529, en el qual morí l'honorable Jaume Ferrer i rebé eclesiàstica sepultura, a instància i requeriment de la honorable Joana, la seva muller, i de Rafael Antoni Coll Ferrer, hereu universal del dit testador, aquest testament fou publicat davant Guillem Coll Manresa, notari públic de la vila de Blanes, tal com havia estat protocolitzat pel discret Antoni Pujadas, notari que fou de dita vila; en presència dels manumissors, en una habitació de la casa del testador, estant present jo, dit notari, i com a testimonis el venerable Antoni Caselles, pvre.,

³¹⁷ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 48, sense foliar. Notari Antoni Pujadas. Protocol de 11 juliol 1526.

³¹⁸ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 51, sense foliar. Notari Guillem Coll. Protocol de 21 abril 1528.

³¹⁹ A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 49, sense foliar. Notari Antoni Pujadas. Protocol de 7 novembre 1527.

Pere Bisbe i Pere Solà, cardadors de llana, de dita vila de Blanes».³²⁰

L'església parroquial de Santa Maria de Blanes ha gaudit, fins avui, de singular prestigi, per haver estat visitada per un rei, Alfons el Magnànim, i per un pontífex, Benet XIII, així com per guardar les despulles de Bernat Boades, rector de Blanes, al segle xv.

Ara, també sabem que fou enterrat en el cementiri de la mateixa església el cos de «l'espanyol més competent en matèria de cosmografia de la seva època, segons frase de Roselly de Lorgues».³²¹

Amb molt bon encert, Blanes va dedicar, fa temps, a aquell patrici, el seu millor carrer. Ara, acabades les obres de defensa de la platja i de la seva ampliació, s'afanya a construir un magnífic passeig marítim, on hi ha el projecte d'erigir un monument a la memòria de Jaume Ferrer i de Colon, units per l'amistat i la col·laboració científica, grup escultòric obra de l'escultor blanenc Jaume Coll.

Si aquest meritíssim projecte, per damunt de totes les dificultats sorgides, arriba a ésser una realitat, serà cosa digna de lloança.

XV

ELS COMTES DE MÒDICA, BENEFACTORS DE LA VILA DELS ALMIRALLS

La primera residència dels comtes de Mòdica a Medina de Rioseco fou el castell medieval dels Enriquez, alçat al cim d'un turó, formidable defensa de la vila, del qual avui no en resta ni vestigis, perquè les seves pedres foren aprofitades per a edificar la caserna de Caballeria, pels voltants de la porta d'Ajugar.

D'aquest castell, el cronista riosecà, Garcia Escobar, explica que ocupava, el cinturó de la muralla, una planta quadrilàter rectangular, dintre de la qual, en una punta avançada, la màs alta, hi havia el propi castell. Al nord, tenia la plaça d'armes, en una esplanada

³²⁰ Aquesta nota, escrita en llatí, està en el testament referit, al final del dors de la segona fulla, gran foli.

³²¹ COMTE DE ROSELLY DE LORGUES, *Christophe Colom; histoire de sa vie, et de ses voyages, d'après documents authentiques tirés d'Espagne et d'Italie*, París, 1856. La millor traducció castellana és la de P. Casabó i Pagès, en tres volums, Barcelona, 1892.

que descendia suaument cap al centre de la vila. Dos recintes, un, exterior, i un altre, interior, constituïen el sistema defensiu de la fortalesa. El castell, de forma circular, estava guarnit de baluards, coronats de vistosos cans i de còniques taulades. Els superbs murs posseïen grosses almenes, presidides per la torre de l'homenatge.³²²

En aquesta fortalesa visqueren els Enriquez fins a començaments del segle XVI.

Davant la seva manca de comoditats, els comtes de Mòdica decidiren edificar un palau, del qual tampoc no en resta res, perquè fou incendiat per la soldadesca durant la dominació francesa.

El palau es va construir ensems que el convent de Sant Francesc, ambdós edificis units per una galeria de comunicació. L'almirall Enriquez rebé les lletres apostòliques de la fundació del convent, el 12 d'agost de 1491. El grup edificat s'alçava prop de la porta de Posada, una de les vuit de la muralla.

Hom desconeix la forma i distribució del palau. Palesa la seva magnificència un dibuix conservat de la façana, per bé que aquesta es va construir més tard, per ostentar un escut dels Enriquez amb la corona ducal i el toisó de Borgonya, ultra les àligues rampants de flankeix, les quals porten, entre llurs urpes, la bengala nua, i penja de llurs colls, l'àncora.

Del convent de Sant Francesc només en resta una part, mostra de la generositat de llurs fundadors.

La pobresa exterior del convent, per tot ornament l'escut dels Enriquez i el cordó franciscà, contrasta amb l'interior, ric i fastuós, amb primorosos retaules renaixentistes, reixes bellíssimes, esculpides trones, sepulcres amb talles i relleus resplendents d'or i d'estofes.

El temple és d'una sola i espaiosa nau, coberta amb volta de creuria, de 50 metres de llargada per 20 d'ampla, amb capella major, creuer i quatre capelles laterals per banda. Sobre aquestes corre, com a trifori, una sèrie de balcons de forja castellana, on la Cort de l'Almirall assistia a les funcions religioses.

Els comtes de Mòdica feren preuades donacions al monestir, però la de més vàlua fou, sens dubte, la fundació de la capella major, seu del panteó dels Enriquez. Per a embellir els murs i ornar

³²² VENTURA GARCÍA ESCOBAR, *El Palacio de los Almirantes*, "Semanario Pintoresco", any 1853, pp. 38-44.

les voltes, foren contractats els millors artistes, com Cristóbal de Andino, Miguel de Espinosa, Martín Fonseca i Joan de Juni.

Frederic encomanà a Cristóbal de Andino «unes sepultures de jaspi d'aquell de l'Horta del Rei, guarnides de metall bronzo i daurades d'or de foc». Sobre aquestes, havia de col·locar les estàtues oracionals, fetes amb el mateix metall, d'Anna de Cabrera, comtessa de Mòdica, i Isabel de Cabrera, comtessa de Melgar, muller i cunyada respectivament de l'Almirall.

Tota la volta i cornisa de la capella major estava pintada amb representacions de les proeses dels Enriquez, almiralls de Castella, escenes degudes al pinzell de Martín Fonseca.

D'aquesta capella major procedeix la bellíssima reixa que actualment tanca el chor de l'església parroquial de Santa Maria de Mediavilla. La reixa, obra d'Andino, està dividida horitzontalment en dues faixes. Sobre la superior, hi ha el coronament o cresteria, decorada esplèndidament amb pinacles, ramellets i medallons amb l'escut dels Enriquez. Damunt de la porta, dividida en dos batents, hi ha una cartella amb l'any i el nom de l'autor del cisellat: «A. D. MDXXXII, AB. ANDINO. Als dors dels medallons, una inscripció llatina enalteix les virtuts del donant.

En els murs laterals de la capella major figuren dos altars de pedra, d'estil plateresc, belles obres de l'entallador Miguel de Espinosa, sota la direcció d'Andino.

Pels dos altars, Joan de Juni modelà en terra cuita els grups de Sant Geroni penitent i de Sant Sebastià en el màrtiri, ambdós d'un realisme colpidor.

L'Hospital de Santa Anna i la Beneficència Municipal, actuals, de folgada cabuda, són dues ales de l'antic convent de Sant Francesc. Una, en la direcció de la nau del temple; i l'altre, perpendicular a ell, ambdues donen idea d'allò que fou aquella comunitat de l'Ordre Seràfica.

A la capella de l'Hospital, en les estances de la planta baixa, hi ha obres de mèrit: dues vidrieres amb sants franciscans, una imatge de la Concepció, talla de l'escola de Gregorio Hernández i una escultura processional de Santa Anna, del taller de Tomàs de Sierra, donació d'Anna de Cabrera.

Les dues vidrieres esmentades procedeixen del temple de Sant Francesc i són, de les vint que tingué, les úniques que s'han salvat.

El monestir de Sant Francesc, amb la seva grandiositat i magni-

ficència, esperonà la construcció dels tres temples parroquials, de categoria catedralícia: Santa Maria de Mediavilla, Santiago i Santa Cruz.

La façana principal de Santa Maria de Mediavilla conté el blasó del comte de Mòdica, prova de la seva intervenció en les obres del temple. Dintre del mateix, hi ha un Crist jacent, de traç perfecte, obra de Mateo Enriquez, escultor natural de Medina de Rioseco. Hom ignora si era un parent de l'Almirall o un afillat o protegit seu.

En el riquíssim vestuari guardat a la Sagristia d'aquell temple, s'hi pot veure unes dalmàtiques i una capa pluvial, en les quals un hàbil artífex del segle XVI, potser Mancio de Benavente, brodà en la seda l'escut de l'almirall Frederic II i un bell passatge de la vida de Sant Francesc.

L'hospital més important de Medina de Rioseco, al segle XVI, fou el *Santi Spiritu* o de Santa Anna, a la plaça Major, gràcies a la decidida protecció dels comtes de Mòdica, especialment d'Anna de Cabrera, la qual, en el seu testament, deixa manat: «que es comprin cent mil maravedís de renda perpètua cada any per a sempre més», amb destí l'esmentat hospital, també dit *de la condesa*.

De l'església d'aquest hospital, desaparegut en l'època de l'exclaustració, procedeix la magnífica talla de Santa Anna, de tamany natural, en actitud sentada, de faç plena de dolcesa i els plecs de la seva roba cauen amb gràcia. Aquest exemplar del segle XVI, avui, pot ésser admirat a l'església conventual de Santa Clara, damunt pedestal, a un costat de l'altar major.

Aquest convent de monges clarisses fou fundat a l'antiga sinagoga de Medina de Rioseco, la qual, amb motiu de l'expulsió de 1492, va passar, amb les seves principals dependències, a mans de Frederic Enriquez, per disposició reial, però aquest la donà a l'Ordre de Santa Clara, per a fundar allà un monestir.

El populós barri jueu s'estenia pels voltants de la vila, prop de la muralla, entre les portes de Castro i de San Miguel. A l'antic call judaic, es formà, pocs anys després de l'expulsió, un barri d'agricultors i terrissers.³²³

Bona part dels béns jueus foren donats als senyors de les poblacions on hi havien calls. Amb ço, la Corona pretenia compensar els danys causats per la marxa de gentes afincades en aquells territo-

³²³ E. GARCÍA CHICO, *Catálogo Monumental de la Provincia de Valladolid*, Medina de Rioseco, vol. I, Diputación Provincial de Valladolid, 1960, pp. 23, 38 i 159.

ris i de notòria activitat en tots els ordres de la vida pública. Aquest caràcter tingueren les donacions de béns jueus al cardenal de Espanya, a l'almirall Enriquez, a la duquesa d'Albuquerque, als Fonseca i a d'altres, així com a les esglésies de Toledo i de Salamanca, entre d'altres.³²⁴

Poc temps visqueren, les religioses clarisses, en el primer emplaçament de llur monestir. L'any 1499, passaren a un altre edifici, manat construir per l'Almirall i, més tard, el monestir s'alçà definitivament prop de la porta de Posada i llindant al camí reial.

La fundació és deu a l'amor que Anna de Cabrera sentia per a la segona Ordre seràfica. En el seu testament, llega tres-cents mil maravedís de renda perpètua «per a dot i fundació del dit monestir i manteniment d'abadesa i monjes».³²⁵

Les moltes transformacions sofertes pel monestir, fa impossible actualment assenyalar la primitiva obra de l'arquitecte Gaspar de Solórzano, autor també de la catedral palentina.

El dintell d'una de les portes del temple de les clarisses conté un gran escut dels Enriquez, tallat en pedra. En el mur de tanca de la clausura hi ha una bella portada de pedra, amb un arc rebaixat. En el seu requadre, hom pot veure dos esculpits escuts dels vescomtes de Cabrera.

XVI

ESBÓS HUMA D'ANNA DE CABRERA I DE FREDERIC ENRIQUEZ

El present treball no pretén fer la biografia de l'almirall major de Castella, protagonista de cabdals fets històrics, ni de la seva muller Anna de Cabrera, ja que es limita a ésser una aportació a l'estudi de concrets aspectes.

Malgrat això, per a conèixer i valorar degudament aquests, convé, ultra una síntesi biogràfica, presentar un esbós, almenys, de llurs figures humanes, de llur fesomia psíquica i moral.

Frederic Enriquez, el mes d'agost de 1496, fou nomenat cap de la flota que va conduir a Flandes a la infanta Joana, filla dels Reis

³²⁴ TARSICIO DE AZCONA, *Isabel la Católica*, B.A.C., Madrid, 1964, pp. 651-2.

³²⁵ E. GARCÍA CHICO, obra esmentada, pp. 159-60.

Catòlics, per a contraure matrimoni amb l'arxiduc Felip, el futur sobirà dels Països Baixos.³²⁶

El comte de Mòdica fou a tothora un ferm defensor dels drets de la reina Joana, motejada la Boja potser abans de ser-ho, per creure que ella era la veritable reina de Castella, per damunt de les pretensions del seu marit, Felip el Formós, acceptat com a regent pel primer de manera forçada, per guardar fidelitat a Ferran el Catòlic.³²⁷

L'almirall Enriquez, d'acord amb els desigs de la reina Joana, fou el principal promotor de la crida feta a Ferran el Catòlic, perquè és fes càrrec de bell nou de la Regència de Castella, cosa que féu amb l'encert acostumat, fins el moment de la seva mort, ocorreguda el 23 de gener de 1516, en una modesta casa de camp, prop de Madrigalejo, per no donar temps a arribar a aquesta vila. L'acompanyava en el seu viatge a Andalusia i el va veure morir, Frederic Enriquez, el seu fidel i estimat cosí.³²⁸

Aquest, el 6 de gener de 1510, obtingué un nou Almirallat, el del regne de Granada.³²⁹

El 5 de març de 1519, en una solemne cerimònia celebrada a la catedral de Barcelona i presidida pel rei Carles, ingressaren a l'Ordre del Toisó d'Or vuit nobles, entre ells, el comte de Mòdica.

El comte de Benavente no volgué ingressar, tot dient que ell era molt castellà i no s'honorava pas amb blasons estrangers, perquè n'hi havia de tan bons en el regne i, a la seva consideració, millors.

Potser Frederic Enriquez es va penedir de no haver seguit el mateix comportament, car, per bé que consta la seva presència en la imposició de collars, la seva actitud resulta quelcom ambígua, a judicar pel contingut de l'acta original. La part que interessa, traduïda, diu: «Així que el rei partí de la seva residència per anar a les primeres Vespres de l'Ordre, en el moment que els senyors cavallers es disposaven a fer allò que els seus Estatuts els menava,

³²⁶ N. SANZ I RUIZ DE LA PEÑA, *Doña Juana de Castilla*, Ediciones Luz, Madrid, 1939, p. 62.

³²⁷ N. SANZ I RUIZ DE LA PEÑA, *obra esmentada*, pp. 170-3.

³²⁸ PEDRO MEXÍA, *Historia del Emperador Carlos V*, edició i estudi de J. de Mata Carriazo, Espasa-Calpe, S. A., Madrid, 1945, p. 42.

³²⁹ FR. PRUDENCIO DE SANDOVAL, *Historia del Emperador Carlos V*, Biblioteca de Autores Españoles, Ediciones Atlas, vol. I, Madrid, 1955, p. 145.

Frederic Enriquez, comte de Mòdica, almirall de Castella, amb el pretext de sofrir un mareig, sortí de la reunió per anar-se'n a casa seva, i, durant la festa i Capítol, no estigué junt al rei. I alguns deien que dit comte almirall havia fingit aquella indisposició perquè, segons les Ordinacions i Estatuts de l'Ordre, no podia, en anar a l'església, ni al retorn d'ella, estar tan a prop del monarca com era la seva voluntat».³³⁰

L'almirall Enriquez assistí als funerals celebrats a Barcelona per la mort de Maximilià I d'Àustria, cosí de Carles I d'Espanya. Aquest darrer, el substituí com a Emperador, mitjançant una disputada elecció, el 28 de juny de 1519, motiu pel qual partí a Alemanya, sense consultar a les Corts de Castella, omissió que fou causa de molts disgustos.

A Toledo començà un moviment de rebel·lió, seguit per d'altres ciutats, les quals demanaren que el rei no s'absentés, que no fos permès treure moneda del país i que no s'atorguessin càrrecs a estrangers.

L'emperador Carles, el maig de 1520, embarcava per anar a Flandes deixant com a governador i representant seu al cardenal Adrià d'Utrecht.

El creixent malestar originà la sublevació de les Comunitats, al començament de caràcter nacional, en la que hi figuraven molts representants de la petita noblesa, artesans, comerciants, baix clero i classes populars. Fou principalment un moviment urbà, de comunitats municipals. Josep Antoni Maravall l'ha qualificat de la primera revolució de caire modern d'Espanya i probablement d'Europa.

Davant el desenvolupament d'aquella revolució, per atendre en part les reclamacions castellanes, Carles V, en no poder retornar a Espanya, projectà designar, junt a Adrià d'Utrecht, a d'altres dos governadors de Castella, els quals fossin —segons recomanació del Consell Reial— dos cavallers rics de sang, vells en dies, generosos en parents, poderosos en estats i, sobretot naturals del país.

D'acord amb aquest consell, designà a l'almirall Enriquez i al condestable de Castella, Iñigo de Velasco.³³¹

³³⁰ J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Un error heràldico en la catedral de Barcelona y un problema iconográfico, ambos en torno al Almirante Mayor de Castilla, D. Enrique Enríquez de Cabrera*, revista "Hidalguía", núm. 23, Madrid, julio-agosto 1957, pàgina 485.

³³¹ FR. P. DE SANDOVAL, obra i vol. esmentats, p. 267.

Al darrer, acceptà de seguida i, pel seu compte, nomenà capità general al seu fill gran, el comte d'Aro.

Però l'Almirall Major de Castella tardà en acceptar, perquè llavors —setembre de 1520— estava a Catalunya, en el seu vescomtat de Cabrera, i allà li foren adreçades les lletres reials. El cronista afegeix: «y parecióle que debia dilatar la aceptación dellas fasta venir en Castilla y probar algunos medios de concordia, como lo hizo».³³²

Confirma aquesta actitud, les dues lletres que escriví a la Junta comunera de Valladolid; una, probablement des de Blanes; i l'altra, datada a Cervera el 20 d'octubre següent, de camí cap a Medina de Rioseco.³³³

La infanta Caterina, que vivia amb la seva mare, la reina Joana, reclosa en el castell de Tordesillas, tingué la valentia d'escriure al seu germà, el jove rei Carles, una lletra, el 19 d'agost de 1521, en la que es queixa del mal tracte que donen a la seva mare i a ella mateixa els marquesos de Dènia, guardians de la sobirana de Castella.

Entre altres coses, li escriví: «Y porque la condesa de Mófica, mujer del Almirante, me escribe y yo le escribo por las muchas piedades y buen ejemplo que aqui se hizo y dió, me quiere la marquesa de Dènia sacar los ojos y hacen pesquisas sobre mi, quien me lleva o trae cartas de la condesa o de sus hermanas, y me hacen poner guardas para que no me hable ni escriba».³³⁴

Aquesta infanta arribà a ésser reina de Portugal, per les seves noces amb Joan III, i fou eficaç defensora de l'aliança ibèrica, però aquell matrimoni entre cosins germans extingí la dinastia d'Avis.³³⁵

La bondat d'Anna de Cabrera es posa de manifest en el següent altre fet: Un veí de Medina de Rioseco, dit Pedro Nuño, i la seva muller, per no voler pagar certa alcabala, anaren a parar a la presó, i l'Almirall havia donat ordre de penjar-los. Quan anaven al lloc de l'execució, ajudats per alguns regidors i frares, pogueren fugir, i es refugiaren a l'església de Santa Anna.

Poc temps després d'estar en el lloc sagrat, aparegué la comtes-

³³² P. MEXÍA, obra esmentada, p. 179.

³³³ FR. P. DE SANDOVAL, *Obra i vol. esmentats*, pp. 338-40.

³³⁴ N. SANZ DE LA PEÑA, obra esmentada, pp. 280-1.

³³⁵ M. FERNÁNDEZ ALVAREZ, *La España del Emperador Carlos V*, volum XVIII de la "Historia de España" dirigida por Menéndez Pidal, Madrid, 1966, pp. 83-4 i 229.

sa de Mòdica, de molts cristians sentiments —diu el cronista—, lamentant-se de que abans no l'haguessin assabentat d'allò succeït, perquè, de tenir-ne notícia, ella hi hagués posat remei. I, en efecte, així ho féu.

Els perseguits varen romandre a l'església tot el dia, i l'endemà, per ordre de la comtessa, persones del seu palau els varen treure, per a reintegrar-los a llur casa, així com els hi foren retornats llurs béns. A més, un pregó ordenà que ningú no intentés molestar-los.³³⁶

De la pietat i esperit generós d'Anna de Cabrera, n'ha quedat deguda constància en el capítol precedent.

Alguns cronistes, apassionats partidaris dels comuners, parlen de l'almirall Enriquez amb molta duresa. Benito Valencia Castañeda arriba a escriure que Frederic fou «señor recio demás de lo que era razón, de mucho impetu y coraje, y más amigo de desanudar dificultades con la fuerza de su brazo y la autoridad de su poder que no con mediaciones y normas de justicia».³³⁷

Per a saber que la darrera imputació no és certa del tot, n'hi ha prou en recordar allò que fins ací ha quedat escrit i documentat.

El mateix Valencia Castañeda reconeix més endavant que l'Almirall Major de Castella «parece que era blando y se enterneció con las angustias de sus víctimas, en cuanto se le pasaban la furia y la rigurosidad».

Posteriorment, afegeix: «Si por último, como algunos dijeron, se hizo manso y sosegado, hay muchos motivos para indicar que la mansedumbre y el sosiego llegaron solamente cuando muy viejo ya se vió al cabo de sus dias y sentió con más ajudeza el agobio y el embargo de sus culpas».

També el mateix cronista ens conta que Frederic Enriquez solia dir, amb raó, que en els negocis de diners «más valía que lo pagase su hacienda que no su ánima». Que «muchos años adelante, cuando poco más de uno le restaba de vida, otorgó ante el escribano Gaspar Velázquez una escritura por la cual exoneró a la villa de Rioseco de la carga de los huéspedes, reconociendo los inconvenientes que había ocasionado, el ningún derecho a imponerlo y que el aprovechamiento hasta entonces se hizo fué precario e clandestino e

³³⁶ B. VALENCIA CASTAÑEDA, *Crónicas de antaño tocantes a la M. N. y M. L. villa de Medina de Rioseco*, sacadas del archivo municipal, por Mancio del Prado y publicadas por... Valladolid, 1915, pp. 98-9.

³³⁷ B. VALENCIA CASTAÑEDA, obra esmentada, p. 95.

violento, tanto y por tal manera que de ello no se podia cobrar justa y pacífica posesión. Y todo esto —conclou dit cronista— precedido de palabras llenas de muy humanos y caritativos sentimientos».³³⁸

És cert que el comte de Mòdica era de temperament «colérico y mal sufrido», segons expressió del seu amic fra Antonio de Guevara.³³⁹ Però, també ho és que no era tossut ni rencorós, perquè l'encaterinament se li passava aviat i sabia perdonar.

Antonio de Guevara, bisbe que fou de Guadix i de Mondoñedo, és autor, ultra les seves *Epístolas familiares*, de tres notables obres: *Reloj de principes*, *Menosprecio de Corte y alabanza de aldea* i *Libro de los inventores del arte de marear y trabajos de la galera*.

Aquesta darrera obra, està dedicada al seu gran amic i protector l'almirall Enriquez, escrita per indicació seva i per a complaure'l. Les pàgines d'aquest llibre —de dramàtica picaresca— contenen interessants notícies sobre còmits, patrons, pilots, mariners, timoners, remers i bogavants.

Guevara fou el confessor de Frederic Enriquez i aquest el féu designar Guardià del convent de Sant Francesc, a Medina de Rioseco, fundat i atès constantment per l'almirall i la seva muller.

Guevara, home hàbil i eloqüent, fou adreçat set vegades al campament dels comuners, per a parlamentar. Va aconseguir dividir-lo, atraient-se a Pedro Girón, cap de les Comunitats, a la causa imperial.

Tanmateix l'almirall Enriquez i la seva muller es mostraren hàbils negociadors, fins el punt d'aconseguir que el bel·licós bisbe Acuña alcés el setge de Medina de Rioseco, en moments força compromesos. Algú ha dit, sense proves, que els comtes de Mòdica li prometeren que la vila de Rioseco es declararia per la Comunitat, però, d'ésser cert, fora cosa rara i inexplicable que el bisbe de Zamora ho hagués cregut.

Menéndez Pidal atribueix a Antonio de Guevara la redacció del memorable discurs que Carles V llegí, el setembre de 1528, davant el Consell d'Estat, per anunciar el seu projectat viatge a Itàlia i a l'Imperi, «per a treballar amb el Papa per tal que es celebri un general concili a Itàlia o a Alemanya, per a desarrelar les heretgies i reformar l'Església».³⁴⁰

Una de les parts més destacables del discurs és quan l'orador

³³⁸ B. VALENTIA CASTAÑEDA, obra esmentada, pp. 107-8.

³³⁹ FR. ANTONIO DE GUEVARA, *Epístolas familiares*, Salamanca, 1578, p. 138.

³⁴⁰ M. FERNÁNDEZ ALVAREZ, obra esmentada, pp. 176 i 655.

afirma que no preté ésser monarca del món, sinó complir la seva missió d'Emperador de defensar a la Cristiandat contra els enemics interns i externs. Aquesta és en essència la idea imperial de Carles V.

En una de les *Epístolas familiares* del religiós franciscà, hi ha el següent breu esbós humà de Frederic Enriquez: «Ya yo señor os he dicho y scripto hartas vezes que como soys pequeño de cuerpo y teneys esse animo tan generoso, os seria mucho descanso trocasse de vos y Alonso Espinal: es a saber, que él os prestase un poco de mas cuerpo para do os cupiesse esse coraçon; y vos le prestasedes un poco de coraçon para aquel tan grandioso cuerpo. Considerada la floxedad de Alonso de Espinal, y la sobrada viveza vuestra, no pienso que me engaño en llamar a vuestra señoría *alma sin cuerpo*, y llamar a él *cuerpo sin alma*».³⁴¹

L'almirall Enriquez probablement tenia certa semblança amb el seu avi, també dit Frederic, el qual «fue pequeño de cuerpo e fermoso de gesto».³⁴²

En el claustre del convent riosecà de Sant Francesc hi hagué els retrats de Frederic Enriquez i de la seva muller Anna de Cabrera, per ésser els fundadors i benefactors d'aquesta casa religiosa. Les vicissituds passades foren causa de la pèrdua de tan interessants obres pictòriques.

Garcia Chico donà equivocadament com a retrat de l'almirall Enriquez de Cabrera el de Ferran I d'Alemanya, germà de Carles I d'Espanya, pintura que s'estima del Tizià. Dit historiador d'Art sembla que va emprar com a font un llibre, el qual tenia una transposició de làmines.

Hom considerava autèntic retrat de Frederic Enriquez el dibuix del pintor de càmera i colleccionista del segle passat, Valentí Cardedera, segons aquest, «tret d'una preciosa vitella miniada».

Josep M.ª de Solà-Morales, per bé que s'inclina a compartir l'autoritzada opinió de Cardedera, exposa un dubte. Li crida l'atenció la gran semblança del retrat fet per Cardedera amb el de Lluís Enriquez de Cabrera, el cosí de Frederic i com ell Almirall de Castella, comte de Mòdica, vescomte de Cabrera i àdhuc membre de Toisó d'Or, collar de l'Ordre que penja de l'efígie del dibuix de Cardedera. Per això, Solà-Morales es pregunta, sense contestació: «Pot haver-hi,

³⁴¹ FR. ANTONIO DE GUEVARA, obra esmentada, pp. 309-10.

³⁴² HERNANDO DEL PULGAR, *Claros varones de Castilla*, 1486. Edición "Clásicos Castellanos", Madrid, 1923, p. 23.

potser, confusió en les persones? O és que, realment, va existir una tal semblança física entre ells?

Amb aquest dubte, l'únic retrat amb autenticitat indiscutible de l'almirall Frederic II és el que figura, junt amb el de la seva muller Anna de Cabrera, als peus de la *Madonna delle Grazie*, bellíssima obra del pintor palermita Pietro Ruzzolone, la qual hom pot admirar en l'església franciscana de *Sancte Marie di Gesù*, a la ciutat d'Alcamo, temple reedificat a costes dels dits comtes de Mòdica.³⁴³

El vell temple de Nostra Senyora de l'*Esperanza*, de Valdescopo, a mitja llegua de Medina de Rioseco, actualment desaparegut, antic custodi, en sepulcres d'alabastre, de les despulles mortals dels primers almiralls Enriquez, fou desplaçat, en temps de Frederic II, per l'església conventual de Sant Francesc, a Medina de Rioseco, fundat i convertit, per aquest darrer, en panteó familiar.

En el presbiteri del temple, a ambdós costats de l'altar major, hi ha les estàtues sepulcral, en actitud de pregar, de les dues germanes, Anna i Isabel de Cabrera, muller i cunyada respectivament de l'almirall Frederic II. Fou aquest el que va disposar fer esculpir els bells sepulcres, quan ja havien transcorregut força anys de la defunció i enterrament provisional d'ambdues senyores, especialment de la darrera, car aquesta va morir l'any 1493, i la primera, el 1526.

Isabel de Cabrera va contraure matrimoni amb Bernardí Enriquez, comte de Melgar, germà de l'almirall Frederic II. Les noces degueren celebrar-se en el segon semestre de 1490, perquè el darrer esmentat obtingué dels reis, el 17 d'agost del mateix any, facultat per a fer donació al seu germà Bernardí de qualsevols béns, rendes i heretats del seu *mayorazgo*, fins en quantia d'un *cuento* (un milió de maravedís) i mig, amb la condició d'haver de contraure matrimoni amb Isabel de Cabrera, germana de la muller de l'Almirall.³⁴⁴

Aquesta donació és la primera mostra de l'afecte que Frederic professava a la seva cunyada, la qual segurament ja llavors convisquegué amb la seva germana i el marit d'aquesta.

La segona prova d'estimació és l'esmentat sepulcre d'Isabel de Cabrera, al costat de l'Evangeli del susdit temple. A la part superior de l'enterrament, hi ha l'efígie de la comtessa de Melgar, agenollada en un reclinatori i amb les mans ajuntades en actitud de pregar.

³⁴³ J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Fábrica Enriquez de Cabrera*, revista "Pyrene", n.º 51, Olot, 1954, pp. 1395-1406.

³⁴⁴ Archivo de Simancas, *Registro General del Sello*, vol. II, Valladolid, 1961, doc. 2.700.

Vesteix amb molta modèstia. La toca que cobreix el cap arriba a mig front i es tanca per dessota de la barba. Porta mantell i folgat brial.

Morta Isabel de Cabrera, el seu marit va contraure segones nocces amb Beatriu de Mendoza. De cap dels dos matrimonis hi hagué fills.

Al costat de l'Epístola, hi ha el sepulcre d'Anna de Cabrera. La seva efígie apareix agenollada de la mateixa manera que la de la seva germana. Vesteix toca oberta i vel sobre el cap. Deixa al descobert el coll i un escot, el qual, el pintor encarregat de la policromia, Martí Fonseca, exornà amb el traç d'un collar. La cara és de correctes faccions. Porta cosset ajustat i el mantell arrossegant.

Al peu de la sepultura, una planxa de bronze conté, en epitafi llatí, la dedicatòria del marit. La traducció, resa: Ofrena als déus manes. — A Anna de Cabrera, molt pietosa i a la vegada molt fidel, d'esclarit llinatge, feliç plançó de França i d'Aragó, Senyora de Mòdica i de Cabrera, per les seves virtuts en grau suprem. — Frederic Enriquez II, Almirall de les Espanyes, a la seva boníssima muller molt estimada. Pujà als cels, 1526.

Les figures escultòriques d'ambdues dames de Cabrera, vestint a la manera de la reina Catòlica, presenten, per l'expressió i modelatge de llurs cares, el caràcter evident de retrats.³⁴⁵

L'autor d'ambdós fou el gran artífex burgalès Cristóbal de Andino, ja esmentat. Deixeble de Siloée, amb personalitat pròpia, com d'altres grans artistes del Renaixement, fou escultor, arquitecte, forjador i argenter, ben apreciat en la seva època i en tot temps. Però, cal reconèixer que el verisme d'Andino, en aquells dos retrats, resulta sintètic, inferior al d'altres escultors castellans de la mateixa escola.

Frederic Enriquez de Cabrera va servir sempre un grat record de Ferrer de Blanes, interessant-se, el març de 1523, per la seva salut, demanant-li noves seves, i oferint-se-li per si necessitava alguna cosa.

Més tard, el novembre de 1525, el cosmògraf blanenc assabenta als seus companys jurats de la vila, davant notari, que ha de partir

³⁴⁵ E. GARCÍA CHICO, *La Ciudad de los Almirantes*, Valladolid, imprenta de la Diputación Provincial, 1945, pp. 142-158. Del mateix autor, *Catálogo Monumental*. Medina de Rioseco, D. P. de V., 1960, pp. 144-5 i làmines CXII i CXIII; J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Los Almirantes Mayores de Castilla, vizcondes de Bas*, revista "Pyrene", número 50, Olot, 1954, pp. 1-86569; i n.º 51, Olot, 1954, pp. 1.400-1.

cap a Castella, per a servir al seu senyor, l'Almirall, i per bé i utilitat de Blanes.

Poc temps després, el 1526, moria Anna de Cabrera, la «molt pietosa i a la vegada molt fidel», com resa la dedicatòria del seu marit, el qual degué sentir amb tota l'ànima la pèrdua de la seva estimada muller, més si recordem que no tenia descendència. En certa ocasió, amb un deix de tristesa, va escriure: «No tinc fill ni filla, sinó a la meva dona i a mi mateix, que només l'amor a Castella ens féu canviar el nostre repòs, per venir a entendre en el seu».

Després de morir la seva muller, Frederic continua titolant-se comte de Mòdica i vescomte de Cabrera i Bas, emperò, a partir del 1532, són ja els consorts Lluís Enriquez, nebot del primer, i Anna de Cabrera, filla del bastard Joan de Cabrera, els que ostenten els esmentats títols, segurament per cessió a ells dels béns de Catalunya i de Sicília, procedents de l'esposa de Frederic.

Va heretar el Senyoriu de Medina de Rioseco i l'Almirallat el seu germà Ferran, primer duc de Medina de Rioseco. En la seva persona, l'emperador Carles premià els serveis prestats pel favoregut i pel seu antecessor.

En morir, l'any 1542, dit Ferran, en el seu fill Lluís Enriquez, nou Almirall Major de Castella, casat, el 1518, amb Anna de Cabrera, s'uniren de bell nou tots els senyoriis que havien posseït Frederic Enriquez i la seva muller, encara que fou per poc temps, perquè el patrimoni dels Cabrera passà a la casa de Montcada.

L'almirall Frederic II va morir en el seu palau de Medina de Rioseco, el 9 de gener de 1538. Ell, que havia fet alçar bells i riquíssims sepulcres per a la seva muller i per a la seva cunyada, volgué que les seves despulles mortals fossin sepultades ben modestament, sense cap ostentació, sota terra, als peus d'aquells sarcòfags, sepultura actualment amagada per l'entarimat de l'església.

En el seu testament, va disposar que, en una modesta lauda sepulcral, hi fos escrita aquesta lacònica llegenda: «Ellas están do merecen y yo do mereco».³⁴⁶

Frederic Enriquez, amb tots els seus blasons, assolí la més alta noblesa, quan donà aquella prova d'humilitat.

³⁴⁶ E. GARCÍA CHICO, *La Orden Franciscana de Medina de Rioseco*, Boletín de la Academia de Bellas Artes de Valladolid, sense any. Apèndix VIII, p. 17 de l'esmentat butlletí i p. 49 de la *separata*; J. M. DE SOLÀ-MORALES, *Fadrique Enriquez de Cabrera*, revista "Pyrene", n.º 51, p. 1.396.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

Jaume Ferrer, motejat Bordalet, nomena, en escriptura pública feta a Blanes, procuradora a la seva mare Bartomeua, absent, però com si fos present, perquè pugui vendre, en nom de l'atorgant, determinades finques de Barcelona.

Traducció de l'original, en llatí

1400, gener, 3, Blanes

Sàpiguen tots com jo, Jaume Ferrer, motejat Bordalet, ciutadà de Barcelona, a gratcient i amb ple coneixement, constitueixo i ordeno a vos na Bartomeua, muller de cert Bernat Ferrer, ciutadà de dita ciutat, la meua mare, absent, però com si estigués present, com la meua procuradora, certa i especial, per a vendre per mi i en el meu nom a aquella o aquelles persones amb la qual o amb les quals es pugui concordar, aquells dos hostals (*hospitiis*) que jo tinc i posseeixo dins de la ciutat de Barcelona, en el lloc dit «dels clergues», constituït a la parròquia de Sant Pere. A més, certa peça de terra d'extensió una «muyada» i mitja, que jo tinc i posseeixo en territori de Barcelona, és a dir, a «la laguna». I d'altra peça de terra, d'extensió una muyada que tinc i posseeixo en dit territori, prop del mas d'en Brull, pel preu o preus sobre el qual o els quals poguessin convenir amb el possible comprador o compradors.

I dits hostals i peces de terra, pogué posar-los en possessió dels compradors, entregant-los-hi les accions meves, retornat i manant i prometent tenir-les lliures d'evicció i fent i signat l'època o èpoques. I sobre aquestes coses, donant fideiussió i preconstitució i prometent guardar-les i respectar-les. I en i sobre dites coses, fent i signant amb pactes, estipulacions, juraments, renunciacions, clàusules i cauteles a les mateixes necessàries i oportunes que requereix fer el contracte de compra. I generalment totes les altres coses que han de fer-se en i sobre allò predit, per mi i en el meu nom, on es vulgui que sigui, i aquestes i d'altres que siguin oportunes, i també aquelles que de dret i de fet siguin manades i les que jo personalment pugui fer. I jo us dono i concedeixo, sobre les coses predites i referent a elles i sobre les d'elles deponents, totes les forces meves i la plena, lliure i general administració amb pleníssima facultat i potestat, prometent com a pública persona totes i cadascuna d'aquelles coses que interessin o poden interessar i que han estat legítimament estipulades. I per mi seran tingudes sempre per acceptades, agradables i fermes les coses estipulades, en i sobre allò predit. I les dites coses, en cap moment les revocaré, obligant a ço tots els seus

béns. Fet «ut supra». Testimonis Mateu Golat, mercader, ciutadà de Barcelona i Antoni (cognom ilegible), pescador de la vila de Blanes.

Arxiu Històric Provincial de Girona, *Blanes*, vol. n.º 6, sense foliar. Notari Jaume de Puig. Protocol de 2 gener 1400.

II

Lletra d'Alfons, rei de Xipre, a Francesc Pastor, patró de caravella, recomanant a Jaume Ferrer.

1478, agost, 21, El Caire

«Carissimo ben amato nostro lo Patron de la Calavella de Fran-
cech Pastor. Alcaire.

Rex Cipriete

Carissime. benamato nostro: Escribo en ce. corte alcune nostre
facende ne debe sogno mandare lo ben amato nostro Jaume Ferrer
portador de la presente per andare en Napoli vi pregamo carissima-
mente perche só no cose di grande importancia lo debiste haver per
recomendato. passar lo francho de nolito e a tuti altri foy bisogni
li debiste socorrere tanto de favorilo como ayudarlo; e tute cose
fariti perisso lo reputaremo fasari a noy; al presente nome occorre
altro. Data en lo Cayro a XXI de Agosto MCCCCIXXVIII

Rex Alfonsus

Sentencias catholicas del divi poeta Dant florenti recopilades per lo prudentissim
mossen Jaume Ferrer de Blanes. M.D.XLX. Lletra transcrita en la documentació con-
tinguda. Llibre sense foliar.

III

*Lletra d'Alfons, rei de Xipre, a Pere Antich, de Ragusa, patró de nau,
recomanant a Jaume Ferrer.*

1478, setembre, 28, El Caire

«Carissimo e ben amato Petro Antich de Ragoça Patron de la
Nau.

Rex Cipriete

Carissime. ben amato nostro per du noy madamo lo ben amato
Carisimo nostro servitore Jaume Ferrer portador de la presente a
Napoli a la Maesta del S. R. nostro patre per cose che toc hano mol-
to a lo stato nostro vi pregamo assai stretamete che lo dito Jaume
lo reputaremo a le persone nostre; altro noce occorre per la pre-
sente. Datà a lo Cayro a XXVIII de Setembre. MCCCCLXXVIII

Rex Alfonsus

Sentencias catholicas. Lletra transcrita en la documentació continguda. Llibre sen-
se foliar.

IV

Lletra d'Alfons, rei de Xipre, a Jaume Ferrer, per a dir-li que ha rebut la seva lletra i que n'hi remet una d'altra, per a donar al seu pare, rei de Nàpols. Que la resposta a la mateixa, procuri portar-la de seguida, servei que li farà singular plaer. Afegeix que, per tal de recomanar-lo, escriu al patró de la Bassi.

1478, setembre, 29, El Caire

«Carisimi ben amato Jaume Ferrer dilecto nostro.

Rex Chipre

Carisimo. ben amato nostro: facciamo ba unte certe lettere vostre. facciamo inteso qua tone scriuti attendate andare presto asalua-meto. portate quelle lettere a la Magestat de la S. R. nostro padre: havuta la risposta tornariri lo piu presto ponti puche ne fauti singular plazer. servicio señalado: hoy escrivimo al Patron de la Bassi en vostra comendacione che ni banera ben recomendato, no altro xpo ni cosema. Data en lo Cayro a XXIX de Settembre MCCCCLXXVIII.

Rex Alfonsus

Sentencias catholicas. Lletra transcrita en la documentació continguda. Llibre sense foliar.

V

Margarida, vídua de Joan Ferrer, ferrer de la parròquia de Vidreres, la qual habita a la vila de Blanes, nomena procurador general seu a Jaume Ferrer, mercader, absent, com si fos present.

1482, febrer, 23, Blanes

Traducció de l'original, en llatí. La part més important

Margarida, vídua de Joan Ferrer, ferrer de la parròquia de Vidreres, la qual habita a la vila de Blanes, tenint i posseint l'heretat i els béns de dit marit meu, d'acord amb la Constitució general de Catalunya. Amb ple coneixement, constitueixo i ordeno a vós Jaume Ferrer, mercader, habitant de dita vila, absent, però com si estigués present, el meu procurador general, amb la general i lliure administració que en forma expressa solen tenir, sense cap mena de limitació ni perjudici. Dono i confereixo a vós manament i potestat per a regir, procurar, governar i administrar tots i cada un dels béns o drets meus, mobles i immobles, on es vulgui que estiguin, incloent la potestat de vendre i alienar totes i cadascuna de les meves propietats, a perpetuïtat o temporalment, en pública subhasta o sense ella. A més per a demanar i renunciar en el meu nom a totes i ca-

dascuna de les quantitats, béns, deutes, comandes, drets i litigis en qualsevol forma i estenent-se a aquelles coses especials que volgués dit procurador constituït.

A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 19, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 23 febrer 1482.

VI

Patent de la reina de Nàpols a favor de Jaume Ferrer, joier de la casa reial, perquè totes les autoritats del regne li donin tota mena de facilitats, bon tracte i ajuda, per a recórrer el regne i sortir del mateix, a l'objecte de comprar joies.

1488, maig, 9, Castell Nou de Nàpols

«Regina Sicilie etc. Infanta Aragonum.

A tuti Comiti de Baroni: Duci: ciciprincipi: Viceduca: Vice Comiti: Capitanei: de Guardiani: de passiponte de stasso de qualuncha altri officiali e personi alequali o ala qual le presente serano presentate Notisicamo como lo nobile homo Jacobo Ferrer hostensor de la presente Ioyellaro de nostra Maesta deue andare per nostra comissione e ordinatione in algune parte e Provincie tanto intra regnum quanto extra per acatare alcune joye per uso e servicio nostro e de la Illustrissima infanta nostra Carissima figliola. Et per quanto grandemente desideramo que lo dito Jacobo Ferrer Ioyellaro nosotro faccia lo suo camino com tuta aquella celerita che se pora eche li sia fato tuto bon tratamiento e favore per atuti li vassalli e subdi dela Magesta del Serenissimo Señor Re nostro Consorti e nostro dicimo e comandamo e a li altri pregamo e exortamo quanto piu possimo: che alto dito Jacobo debiate alogiar e ben tractar: fando e laxando qllo andar star: passar: e retornar: salvamente libera e segura cum tuti soi compagni e cavalli e cum tuti le Ioye e altre robe que portara non permetendo per cosa alcuna sia detenuto: o molestato: anse lo fariti favorire y ben trattare sense farli pagar drito alcuno E si sera necessario estendo daluire questi li prestariti ogne favor e adiuto oportuno e necessario non fando lo contrario per quanto li vassalli e subdi la gracia nostra havite cara e li altri anni desiderati servire e complaciri Dat. in Castello novo Neapolis die nono Maij Anno M.ccccl.xxxviii.

La Reyna

Doña Regina mandavit
Francisco Stanyola».

Sentencias catholicas. Lletra transcrita en la documentació continguda. Llibre sense foliar.

VII

Lletra de Joana d'Aragó, reina de Nàpols, al seu cosí Frederic Enríquez, almirall de Castella, per ésser entregada a les seves mans per Jaume Ferrer, pregant-li que aquest i la seva muller puguin retornar a Nàpols, al servei de la primera.

1488, juny, 27, Castell Nou de Nàpols

«Al illustre nuestro muy caro y muy amado primo el Almirante de Castilla...

Regina Sicilie... Infanta Aragonum.

Illustre Almirante nuestro muy caro y muy amado primo: Jayme Ferrer levador de la presente vassallo vuestro de Blanes es de presente en nuestro servicio del qual havemos menester tanto por lo que a nos cumple quanto ahun por la Illma. infanta nuestra carissima hija segun que podreys comprender por una patente que le havemos hecho despatxar; y por esto por que mas cumplidamente y mejor y con mas reposo pueda entender en las cosas de nuestro servicio le havemos mandado que deva en todo transferir su casa aqui a esta Ciudad y traer su mujer; havemos deliberado facer hos la presente con la qual vos rogamos y encargamos con quanto amor y voluntad podemos que por nuestra contemplación querays favorecer y endreçar lo de tal manera que muy presto con toda su casa y con la dicha su mujer pueda bolver a nuestro servicio que sin duda lo recibiremos en cuenta de muy senyalado y singular complacencia Data in Castello novo Neapoli a XXVII de Junio MCCCC. LXXXVIII.

Ruego os por mio amor primo agays lo que es scritto».

Sentencias catholicas. Lletra transcrita en la documentació continguda. Llibre sense foliar.

VIII

Paràgraf d'una lletra, incompleta, de Ferran el Catòlic al Lloctinent General de Catalunya, ordenant-li que, per mitjà de Jaume Ferrer de Blanes, s'envii la informació demanada per assenyalar la ratlla del mar Oceà. La lletra és incompleta per haver estat escrit el seu començament en un foli que manca. Només consta:

1494, setembre, 25, Madrid

«...y strologia acerca de la raya o limites del mar oceano, y que, cobrados aquellos, nos los enbiareys con Jayme Ferrer de Blanes e porque es cosa que cumple mucho a nuestro servicio, dareys

priesa en ello, como lo mas presto que ser pueda se hayan. Data en la villa de Madrit a XXV de Setembre año mil CCCCLXXXIII.

Yo el Rey

Dirigitur Locumtenenti
generali Catalonie

Ludovicus Gonçales, Secretarius».

Arxiu de la Corona d'Aragó. Reg. 3.606, foli 200.

IX

Lletra de Ferran el Catòlic a Jaume Ferrer sobre diversos afers, especialment agraint-li el seu parer per assenyalar la ratlla del mar Oceà, i fent-li l'encàrrec de procurar que el pavorde Sanç acabi l'informe sobre la partició de dit mar.

1494, novembre, 2, Madrid

«El Rey

Jayme Ferrer. Dos cartas vuestras recibimos y nuestro general thesorero nos comunico una extensa que a el fizistes, e todo lo que a nos y a el screuis nos ha muy bien parecido y contentado, y vos tenemos en servicio vuestra buena advertencia de haver scripto vuestro parecer. Las nuevas de Francia vos agradecemos pues sabeys que en ello nos fuis continuat de fecerme quando houviere cosas que lo importen. Mucho plazer tenemos de la diligencia que de dezis ponía el paborde Sanç en dar la Informacion del partimiento del mar oceano y segunt vos y otros nos han certificado que es grande cosmografo y estrologo. Spamos por el haver la Informacion que nos conviene este caso. tenet le acerca y confortat lo que no cesté de continuar la obra. Y fecho por nuestro servicio nos lo enbie. Quanto al negocio de vuestra hermana mayor vos tenemos dicho como despues que bimos vuestra carta en que fuimos informados de vuestra justicia y vuestro hermano dixo que vos no teniades tal causa ni necesidat para dar partido a benaula, no quisimos se hablase más de ello. Sino que entonces mandamos dar la carta que enviareys vos a los diputados que sobre lo que el dicho benaula pretendia ficiessen Justicia. La qual nos plazeria faga por vos como nos significastes que ya sabeys la voluntat que siempre tuvimos en (mot illegible que sembla equivaler a *favor*) de vos en dicho asunto y ninguno lo ignora. Datada en la villa de Madrit a dos dies de noviembre Anyo Mil CCC LXXXIII. Yo el Rey.

Dirigitur Jacobo Ferrer

L Gonçales Secretarius».

Arxiu de la Corona d'Aragó. Reg. 3.606, foli 220 r. i v.

X

Ferran de Joara, procurador general del vescomtat de Cabrera i Bas, en representació dels seus senyors, estableix i concedeix, en enfiteusi, a l'honorable Jaume Ferrer, mercader de la vila de Blanes, certa peça de terra, junt al castell de Blanes.

1496, agost, 26, Blanes

Traducció de l'original, en llatí

«Sàpiguen tots com jo Ferran de Joara, cavaller, procurador general de la vila, terme i castell de Blanes i del Vescomtat de Cabrera i de Bas, de les terres i de les baronies dels mateixos, en representació de l'illustríssim i egregi senyor Frederic Enriquez de Cabrera, gran almirall de Castella, Comte de Mòdica y Vescomte de dits Vescomtats. Gratuïtament i amb ple coneixement, en el nom predit del meu principal i dels seus successors i per la seva utilitat en i sobre aquelles coses previstes, conegudes i atendibles, estableixo i concedeixo en enfiteusi a vos l'honorable Jaume Ferrer, mercader de la vila de Blanes, present, per a que la milloreu, certa peça de terra, en part bosc, en part feixes amb olivar, situada en la parròquia de dita vila de Blanes, en el lloc anomenat «lo bosch del castell», la qual afronta, amb Orient, amb propietats de Joan Oliu, sabater, quedant pel mig el camí de Santa Anna. Al Sud, mb la cantera i «roca tallada». A Occident, amb la vinya de Bernat Puig. I al Nord, amb restants propietats del meu principal i amb el camí que va al castell.

Dit establiment o concessió enfiteutica feta per mi en dit nom a vós dit honorable Jaume Ferrer i als vostres i a quins volguéssiu a perpetuïtat, amb les seves entrades i sortides, propietats, drets i pertencències amb totes i cadascuna de les millores i augments fets i que es puguin fer, segons millor i més útilment es pugui entendre a bon judici vostre i dels vostres, constituint les dites coses que estableixo en dit nom que les pugueu posseir mentre rebeu la corporal possessió i que us sigui lícit retenir-les vos i els vostres, i quins volguéssiu a perpetuïtat. En les coses predites que estableixo a útil domini tots els drets i llocs de dits principals i totes les paraules, forces, raons i accions reals i personals, mixtes, útils i directes i totes aquelles altres qualsevulla que siguin, les quals en qualsevol manera pertanyin o puguin pertànyer a dits meus principals. Els quals drets podeu exercir en judici o fora judici, tant exercint-los com defensant-los, com si fos jo mateix en dit nom, abans de que es fes el present establiment, pugueu fer vostres omnímodos voluntats, salvaguardant sempre el dret i directe domini de dits meus principals i els seus successors, en quant a tots i cada un dels drets pertanyents al directe domini, mentre posseireu dita peça de terra, vós i els vostres pagareu al meu principal cada any, en les festes

de Nadal, com a cens, un diner en moneda de Barcelona. I per lo demés, a cap d'altra cosa obligo i no faig d'altra reserva que allò predit. I així prometo a vós dit honorable Jaume Ferrer, i als vostres que les dites coses a vós establertes, les podeu tenir i posseir vós i els vostres a perpetuïtat, les quals podeu defensar contra el que sigui, en litigi o fora, en alguna qüestió, litigi, petició o demanda es produïssin. I en atenció a tot lo predit i a totes i cadascuna de dites coses obligo davant vosaltres en dit nom tots i cada un dels béns del meu principal, mobles i immobles, haguts i per haver, on es vulgui que siguin. Com entrada de dit establiment, reconec i confesso que ens vàreu pagar i entregar, els quals jo vaig rebre, un parell de capons. I renunciant a l'excepció de dits capons no haguts ni rebuts, al perjudici, dany o qualsevol altra excepció, i si més per dites coses em correspongués a mi en dit nom, ara o en el futur, tot aquest escés el dono a vos i als vostres, en dit nom, en donació irrevocable «inter vivos». Renuncio a la llei de l'angany a mitges i a qualsevol d'altre dret que a aquestes coses s'oposi. I en nom de dit meu principal i els seus successors, prometo a vos l'honorable Jaume Ferrer i juro davant Déu i els seus quatre Sants Evangelis, posada la meva mà damunt d'ells, que el predit establiment el tindrè per acceptat, vàlid i ferm. I que no contravendré allò dit en cap forma ni manera. I jo el dit Jaume Ferrer consentint i acceptant dit establiment i totes i cadascuna de les coses abans dites, prometo a vos dit Ferran de Joara, cavaller, procurador predit i als seus successors en el càrrec i espontàniament juro per la meva ànima davant Déu i amb la mà estesa damunt els Sants Evangelis, que jo i els que em succeiran en la possessió de l'esmentat establiment de dita peça de terra, la millorarem tant com podrem i pagarem dit cens d'un diner cada any, en la festa de Nadal, tal com ha estat assenyalat més amunt, obligant per ço a mi i als meus successors tots i cada un dels meus béns i el dret enfitèutic adquirit amb aquest contracte, mobles i immobles, i totes i cadascuna de les millores i augments aquí fet i que d'alguna manera es puguin fer. Aquestes coses que més amunt són dites, prometem i jurem observar, a l'uníson amb l'altra part, en mà i poder del notari infrascrit, com persona pública, tant per nosaltres com per les altres persones que figuren en aquest present document, com estipulades. Fet en la paròquia i vila de Blanes el 26 d'agost de l'any de la Nativitat del Senyor 1496. Signes de Ferran de Joara, cavaller, procurador predit, el qual fa l'establiment. Signe de Jaume Ferrer, el qual accepta tot allò predit, els quals signem i jurem.

Testimonis Joan Oliu, sabater, major d'edat, i Llorenç Deulovol, paraire de la vila de Blanes».

A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 18, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 26 agost 1496.

XI

Ferran de Joara, en representació dels vescomtes de Cabrera, ratifica i amplia la concessió atorgada, en el document anterior, a favor de Jaume Ferrer, mercader de la vila de Blanes, clavari general del Vescomtat de Cabrera i de Bas.

1504, gener, 2, Blanes

Traducció del text llatí

«Establiment

Dia segon del mes de gener de l'any del Senyor Mil cinc cents quatre.

Sàpiguen tots com jo Ferran de Joara, cavaller, procurador general del Vescomtat de Cabrera i de Bas, de les Baronies, Terres i llocs del mateix, en representació de l'illustre senyor Frederic Enriquez de Cabrera, Gran Almirall de Castella, i d'Anna, la seva consort, comte i comtessa de Mòdica, vescomte i vescomtessa de Cabrera i de Bas.

Posat que amb anterioritat vaig concedir a vos Jaume Ferrer, mercader de la vila de Blanes, clavari general del Vescomtat de Cabrera i de Bas, l'establiment de certa peça de terra coberta en part de bosc i en part amb feixes, situada dins del terme del castell de Blanes, junt al castell, anomenada «lo bosch del castell», per a que vos milloréssiu dita terra o plantéssiu vinya, la qual cosa ha estat feta per vos, i dita peça de terra la vàreu millorar a suficient comodat, utilitat i honor dels il·lustres senyors de dita vila, els meus principals. Per la qual cosa, reconeixent a vos bona fe, gratuïtament i amb ple coneixement, en nom dels meus principals i dels seus, presents i futurs, a utilitat d'ells i dels seus, en i sobre aquelles coses predites, conegudes i atendibles, estableixo i dono, en enfiteusi, a vos dit honorable Jaume Ferrer, mercader, present i més avall acceptant, i als vostres i a quins vulgueu a perpetuïtat, per a millorar bé i posseir a perpetuïtat dita peça de terra, part bosc i part feixes, que els meus dits principals tenen dins del dit castell de Blanes i de les pertinenències de dit castell, segons ara ha estat tancada per vos per parets i tàpies, i que té per termes: a orient, amb la propietat de Joan Oliu, sabater, quedant pel mig el camí que porta a la capella de Santa Anna. Al sud, «ab las penyas de la pedrera e rocha Tallada». A l'oest, amb la vinya de Bernat Padró, en part, i amb terres de Joan Tixador, en part, quedant per enmig un camí que va a la vinya de dit Bernat Padró. Al nord, amb terres dels meus dits principals i amb el camí que va al castell i pel que teniu pas i podeu fer camí per aquella part per la qual us fos més útil i us semblés de més profit. Aquest establiment o enfiteusi i donació i concessió de dita peça de terra més amunt fixada i llandada, el faig

a vos dit honorable Jaume Ferrer i als vostres i a quins volguéssiu a perpetuïtat, en dit nom, amb les seves entrades i sortides, integracions, propietats, drets i pertinències, en general i en particular. I amb totes i cadascuna de les millors i acreixements que allí es facin o es puguin fer, segons millor i més útilment es puguin entendre o dir, segons el vostre bon judici o els dels vostres. Constituïnt en dit nom de les coses que a vos estableixo, les quals jo pugui posseir dites coses en vostre nom i dels vostres fins que accepteu la possessió corporal de les mateixes. Les quals podeu rebre, i una vegada rebudes retenir, cedint i donant en dit nom, a vos i als vostres i a quins vulgueu a perpetuïtat. En les coses predites que a vós estableixo a útil domini tots els drets i llocs de dits meus principals i totes les paraules, forces, raons i accions, reals i personals, mixtes, útils i directes i totes aquelles d'altres, qualsevulla que siguin que corresponguin als meus principals, en dites coses a que deuen correspondre als mateixos en qualsevol forma. Els quals drets i accions podeu exercir en judici o fora d'ell, en la mateixa forma com jo o els meus principals ho podíem fer abans de la confecció del present document. Constituïnt en dit nom a vós i els vostres, i a quins vulguéssiu a perpetuïtat, com a veritables amos o procuradors de dites coses, amb dret a fer vostres omnímodes voluntats, salvaguardant sempre, però, el dret i domini directe de dits il·lustres principals meus, en totes les entrades, laudemis i foriscopis, fets per a contenir o emparar el dret; i en totes i cadascuna de les altres coses pertanyents al domini directe, o que puguin pertànyer al mateix en qualsevol forma; als quals els il·lustres senyors vós i els vostres heveu de pagar tots els anys un diner de moneda barcelonina en concepte de cens de dita peça de terra. I així, sense altra retenció, prometo a vós i als vostres en dit nom que les coses que estableixo les tindreu per fermes i podreu vos i els vostres tenir-les i posseir-les en pau i seguretat contra tots. I també prometo fermament en dit nom sobre l'evicció de tot dany en judici o fora de judici. Si per tals coses se us plantegés alguna qüestió, acció o altra forma de litigi, petició o demanda, per atendre i complir allò abans dit i perquè sigui ferm i legal, obligo en dit nom a vós i als vostres tots i cada un dels béns i drets de dits meus principals, que tinguin o posseixin o puguin tenir o posseir en qualsevol lloc. I en dit nom, juro sobre els Sants Evangelis que dit establiment i tot quant més amunt s'ha concertat, dits senyors els meus principals i els seus successors les tindran per fermes, agradables i vàlides i sempre els compliran i servaran i mai actuaran en contra d'elles per cap dret. Reconec que com entrada de dit establiment em vàreu entregar en dit nom un parell de capons bons i acceptables. I tot allò que hi hagués de més, ho entrego i dono a vós en dit nom en donació «inter vivos». I renunciant a l'excepció de dits capons no haguts ni rebuts, i al perjudici, dany i a la llei de l'angany a mitges i a d'altra qualsevol dret obstant. I jo dit Jaume Ferrer prometo a vós dit procurador

general que rebo i accepto dit establiment més amunt confrontat i delimitat i que jo i els meus que tinguin o posseeixin dit establiment de dita peça de terra que la millorarem i la tindrem bé segons ja s'ha millorat i si pot ésser millor encara i pagarem en el dia de Nadal un diner de cens a dits senyors. I per les coses predites, obligo en dit nom i a dits principals meus dit establiment o dret enfiteutic i tots i cada un dels altres béns i drets meus haguts i per haver, on sigui que estiguin. A la vila de Blanes, a 2 de gener de l'any del Senyor mil cinc cents quatre. Signa dit Ferran de Joara, procurador general, el qual fa l'establiment. Signa de Jaume Ferrer, el qual accepta tot allò abans dit. Els quals aprovem i signem aquestes coses.

Testimonis el magnífic Francesc Manresa, cavaller, habitant en la vila de Blanes, i Antoni de Lanole, estudiant de dita vila.

A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 22, sense foliar. Notari Francesc Manresa. Protocol de 2 gener 1504.

XII

Frederic Enriquez i Anna de Cabrera fan donació a favor de Jaume Ferrer, «criat nostre i clavari dels àits nostres vescomtats des de començaments del nostre estat», del domini directe de diverses finques, de les quals ja posseïa el domini útil, entre aquestes, la casa que habitava a Blanes.

1508, agost, 23, Medina de Rioseco

«Conocida cosa sea a cuantos la presente verán como nos D. Frederique Enriquez de Cabrera, Almirante de Castilla, e Dª Anna de Cabrera, conde y condesa de Módica en el Reino de Sicilia, Vizcondes de Cabrera y Bas, Senyores de la villa y Castillo é término de Blanes en el Principado de Catalunya. Considerando que vos Jayme Ferrer vezino de la dicha nuestra villa de Blanes, criado nuestro y Clauario de los dichos nuestros viscondados desde comienzos de nuestro estado, nos haueis fechos muchos buenos servicios y hazeis y esperamos que fareis adelante, placiendo a nuestro Sr. segun es de costumbre, en parte de remuneración de aquellos que de vos somos obligados; Viendo y atendiendo que vos teneis y posseheys en la dicha nuestra villa y término de Blanes las propiedades, casas, tierras é bienes siguientes, conviene a saber: dentro la dicha villa de Blanes, la casa vuestra linderos azia oriente la casa de Joan de Olio é parte con la calle de dicho Olio, é a medio dia las botichas de Carbere, parte con la casa de los herederos den Blay Fabregus, que Dios haia, é a poniente con la casa del dicho fabregues y a cierzo con la casa de dicho Joan de Olio; y en la dicha calle una boticha o establo, linderos a Oriente con la calle de dicho fabregues e a me-

dio dia con la casa den Joan Martorell é a poniente con la casa de Pedro Pla a cierzo con la casa de Bernardo Bisba; y cerca del portal de la virgen maria un huerto que alinda a oriente con vos mismo, a medio dia con el muro de dicha villa é a poniente con el dicho portal é a cierzo con el camino público que va a lloret; é anzi mismo otro huerto que alinda azia do sale el sol con el huerto de Bernat Caselles, Baster, a poniente con el muro de dicha villa y a medio dia con un huerto de los pupillos de Salvador olio, que Dios aia, é a cierzo con el camino que va a Palafolls, y un huerto nombrado los tiradores que alinda al saliendo el sol con vos mismo, é a medio dia con el huerto den Costurer é a poniente con el camino que va a Lloret é a cierzo con el huerto de Jayme Ferrer ge..... e un campo que hay un palomar que alinda azia oriente con el huerto den pere fuster, corredor, é a medio dia con el cimiterio é parte con el muro de dicha villa, é a poniente con vos mismo, é a cierzo con el huerto den Presbere: é una vinya..... que alinda a oriente con el camino que va del Castillo a Santa Ana, é a medio dia con la pedrera é a poniente con la vinya den..... Padró, é parte con el camino que va a la dicha villa, é a cierzo con el camino que va de la dicha villa al castillo y parte con el dicho castillo. E otra vinya que alinda al saliente del sol con la vinya den..... padró, é a medio dia con un pedazo de bosque en parte y con el barranco a comenzar por la vinya den Costuret, é a cierzo con el bosque de Mos, Manresa, que fue den.....

En el termino de Palafolls un pedazo de tierra que alinda azia la salida del sol con el huerto den Carles padró é parte con el herto de Pere Rubia é a medio dia con el huerto de la viuda Çapatera, é parte con el huerto den Bernat Malet; é parte con el camp den pere ferrer, marinero, a poniente con el dicho campo del dicho pere ferrer, é a cierzo con el huerto den Joan Salabert, é a poniente con los huertos de Mos, Joan Vallet y den Bernat Esmalrique y de Bernardino Ferrer. Los Quales casas, huertos, campos, tierras, vinyas, arriba dichas, se tienen y estan so alodio y senyoria nuestra, y porqué es conforme a razón y sea nuestra voluntad de que tantos servicios que por el dicho Jayme Ferrer á nos hechos haian vos y vuestros herederos algun provecho é utilidad:

Por lo tanto de grado y de nuestra cierta sciencia y mera liberalidad y con ánimo de pura donación, Damos y enfranquimos en puro franco alou a vos el dicho Jayme Ferrer, criado, y clavario nuestro aceptante y a los vuestros sucessores y a los que vos querrais perpetuamente las dichas propiedades, casas, tierras y possessions suso deslindadas, ani que de aqui adelante no eais tenido ni obligado vos ni los vuestros sucessores ni los que vos querrais a dar ningun cienzo, ni diezmo, ni otro ningun derecho, antes del dia presente en adelante queremos y mandamos que sea cassada y anulada la dicha prestación del dicho cienzo, diezmo y otros derechos, y en cosa ninguna por las dichas propiedades e possessions a nos ni a los nues-

tros herederos y successores vos ni vuestros herederos ni los que vos querrais, no seays ni sean tenidos ni obligados.

«En testimonio de las quales cosas mandamos y queremos por la presente que vos sea fecha carta pública, una o muchas, por el notario abajo scrito, y para mayor seguridad vuestra la firmamos de nuestros nombres con nuestras propias manos, é la mandamos sellar con nuestro sigillo é refrendar de nuestro secretario, que fue fecha en la villa de Medina de Rioseco a veinte y tres dias del mes de Agosto, anyo del Senyor de mil é quinientos y ocho anyos, de la cual fueron testigos que stavan presentes a lo que dicho es. Joan de Heredia mayordomo é aliende de su Sria é Sancho de Salinas maestre salas de su Sria é Guabriy Cantor é Joan de Villaruell, criados todos de dichos Sres. —El Elmirante. —La Condesa de Módica. E yo Diego Barrahona vezino de la villa de Medina de Rioseco, not. público por las autoridades apostolicas y real, que a lo dicho es presente, fuy en uno con los dichos testigos é a ruego é atorgamiento de los sobre dichos Sres. Almirante y Condesa, consortes, esta scriptura suso incorporada scriuí, signé, corroboré deste mio signo é nombre, en fe y testimonio de verdad rogado yrequerido. Por mandato de sus Sias. Baltasar, su secretario, etc.».

Trasllat fet el 10 de maig de 1598, pel notari de Blanes Joan Pla, i legalitzat per Joan Vila i Ranier Cortils, notaris d'Hostalric. Aquest document fou trobat entre els documents de la família Gelabert, de Blanes, per Josep Cortils i Vieta, el qual va publicar-lo a la revista catalana "La Renaixensa", any XXII, Barcelona 1892, pp. 673-8. V. Coma i Soley el va copiar en el seu llibre Santa Maria de Blanes. Barcelona, 1941, pàgines 194-7.

XIII

Frederic Enriquez de Cabrera, de comú acord amb «en Jaume Ferrer, mercader, clavari y receptor meu general dels meus dits Vescomtats de Cabrera y de Bas», designa a dos amigables componedors per a resoldre certes diferències entre ambdós.

1520, agost, 9, Blanes

L'original està cscrit en català

«Frederic Enriquez de Cabrera, gran Almirant de Castella y de Granada, Compte de Modica en lo regne de Sicilia e Vescomte de Cabrera y de Bas en lo present Principat de Catalunya als honorables y benamats nostres misser Barthomeu Manyer doctor e Rafel Celles mercader, ciutadans de Barcelona vuy residents en la present vila de Blanes, saluts e honor. Una causa, questió o differentia que es porta o se espera aportar entre nos de una part e lo benamat meu

en Jaume Ferrer, mercader clavari y receptor meu general dels seus dits Vescomtats de Cabrera y de Bas de part altre per les causes e rahons en dita causa allegadores y deduydores a vosaltres ensemps de la sciencia, virtut, discreció de anymo probitat dels quals plenament confiam obtenir de les presents sometem e aportam sometedora e vosaltres oyts a nos y dit Jaume Ferrer, clavari e les rahons hoydes a ple les dites causa o causes conegan declaren decidan e adegudament termine procedint en dites causa o causes firmament y de pla sens

solament la veritat del fet atesa, qualsevol

cessants. en e sobre dites coses e sobre los dependents e emergents deaquelles en qualsevol manera, sometent a vosaltres totes les vens meus y en testimoni de les presents coses fem las presents segelladas amb lo meu segell. Dat en lo meu palau de Blanes a VIII del mes de agost any Mil D y XX».

A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 36, sense foliar. Notari Joan Camps. Protocol de 9 agost 1520.

XIV

Lletra de Frederic Enriquez de Cabrera a Jaume Ferrer.

1523, març, 4, Valladolid

«A mi criado y especial amigo Jayme Ferrer clavario general de mis Bizcondados de Cabrera y de Bas.

Criado y especial amigo: muchos dias ha que no he sabido de vos de que no estoy con poco cuidado haced me tanto placer y servicio que me escrivais de vuestra salud me hagais saber y si os cumple alguna cosa por que lo hare de muy buena gana yo he estado malo de unas tercianas dobles pero ya estoy bueno, lohores a Dios, aunque con alguna flaqueza; la Condesa esta buena y seos recomienda a nuestro Señor os tenga en su guarda. De Valladolid a III de marzo MDXXIII.

El Almirante»

Sentencias catholicas. Lletra transcrita en la documentació continguda. Llibre sense foliar. Rafael Coll Ferrer, el compilador, encapçala aquesta lletra amb el següent comentari: "Lletra del Ilustrissim Almirante de Castella don Faderich Enriquez de Cabrera feta a mossen Jaume Ferrer que fou Clavari de sa Senyoria XXI anys".

XV

TESTAMENT ològraf de Jaume Ferrer, «mercader, natural de la parroquia de Vidreres del bisbat de Girona, ara domiciliat en la vila de Blanes».

1526, gener, 19, Blanes

L'original està escrit en català

«Lo nom de nostre senyor Deu Jesucrist humilment invocat. Com la principal virtut de prudencia sia proveir a les coses sdevenidores aquelles maiorment que per algun cas acusar nos poden. Per tant yo Jacme Ferrer mercader, natural de la parroquia de Vidreres del bisbat de Girona, ara domiciliat en la vila de Blanes volent prevenir lo obit meu lo qual com a catolic cristiá tinc per certíssim encara que la hora de aquell inserta, disposant dels bens a mi per la Divina Providencia acomanats a fi que de o sobre aquells nos puga seguir debat o qüestió alguna fas e orden lo present meu testament e ultima voluntat mia ab lo qual elegesch manumissors y del dit meu testament executors la dona na Johana muller mia y Rafel Anthoni Coll criat meu, fill de Marc Coll, notari de Pineda y de Montpalau y de la dona na Johana, muller sua, los quals quant mes carament puc y a ells do plena potestat que si cas sera que yo muira sens fer altra testament ells dos exequesquen y complesquen aquest meu darrer testament derrera voluntat mia segons devall trovará scrit y ordenat. Primerament y ans que totas cosas vull y orden que tots los meus deutas e injurias si algunas ne hauré fetas sian pagats y satisfets, esmenadas y satisfetas de mos bens, breument, simplement i de pla, sens strepit o figura de jui, la sola veritat del fet atesa y considerada, y segons los dits deutas o injurias millor se podrá provar o amostrar per cartas, testimonis e altras legitimas provas. La sepultura empero al meu cos faedora elegesch en lo cementiri de la sglesia de Blanes en lo vas propi meu en lo qual son stats los cosos enterrats de mon pare y mare y altras predessors meus; la qual sepultura vull sia feta aconeguda dels dits meus manimissors, als quals prec que las almoinas de pa que per a mi faran sin abonadas y lo novenal y capdany vull que sia fet tot en un dia y que ultra la almoina que faran del pa, que aquell die donan per amor de Deu per la anima mia sinc liuras en diners contants als pobres vergonyants de la dita vila de Blanes tant secretament com poran tota aconeguda dels dits meus manumissors dels quals yo molt confio. Y vull y man que a salut y remissió de la anima mia y dels meus predecessors y de la dita Johana muller mia sian celebradas per dos trentanaris sexantassis missas quis diuen de sant Amador y de Sant Gregori trenta tres missas en la sglesia de Blanes o alla on vonran los dits meus manumissors y aquellas fasan dir a

preveres capellans o religiosos personas neceseriosas y de bona vida aconeguda dels meus manumissors. Item vull que de mos bens sien donats a la obra de la Verge Maria de Blanes vint sous y altras vint sous a la confraria. Item a la obra de Santa Ana de dita vila vint sous. Item a la obra del ospital de dita vila duas liuras. Item a cascuna capella de la parroquia de dita vila dos sous a la Verge Maria de la Riera y a Sant Pere del bosch y a santa Cristina a cascuna dos sous. Item lex als pobres vergonyants de la parroquia de Vidreras tres liuras distribuïdoras aconeguda dels obrers de la sglesia de dita parroquia a llur bona consciencia. Item lex a la obra de dita sglesia de Vidreras vint sous. Item lex a la obra de la capella de Sant Iscle y de Santa Victoria del castell de dita parroquia trenta sous los quals sian liurats als dits obrers de dita sglesia de Vidreras y que fassan lo quels aparrá mes necessari en dita capella. Item lex al hospital de la dita parroquia de Vidreras duas liuras. Item lex un trentenari xo es trentatres missas de Sant Gregori per totas las animas per qui yo sia tingut y obligat y generalment per totas las animas del purgatori y per aquest trentenari y per los dos damunt dits per cascun vull sia pagat per los meus manumissors trentatres sous per almoïna als preveres quils celebraran seguint l'orde que desus es dit a coneguda dels dits meus manumissors per la anima mia y de dita Johana muller mia y dels dits meus predecessors. Item lex per una missa dotze liuras vulgarment dita *destaca* cascun mes en lo primer divendres del mes celebradora per los preveres de la dita sglesia de Blanes en lo altar del sepulcre y que sia manada per lo rector en la trona lo diumenge precedent; e tottemps que recusás de volerla manar que sia privat ell de participar en dita missa de staca encarregantne la consciencia del procurador y de tots los altres eclesiastichs. Totas las susditas lexxas vull y man per los dits meus manumissors sien plenament pagadas apres la mort mia en la forma damunt dita, oferint aquellas al meu creador y Redentor Deu Jesucrist al qual humilment suplic que li placi e li sien acceptes per son sant servei y salut de lanima mia en remissió de mos pecats dels quals dic ma gran culpa y ab amaritut de lanima mia de tot mon cor y voluntat men penit e lin deman perdó umilment. Dels altres bens meus lex a na Eularia neboda mia, muller den Bernat Vidal de Palautordera deu liuras. Item a cascuna de sas germanas nebodas mias sinc sous, so es a na Margarida muller den Jacme Joany de Palafolls y a na Caterina muller den Jacme Feliu y a na Salvia, muller den Jacme pujadas de Tordera, a cascuna dellas sinc sous com dit es. Item lex a na Bartomeva neboda mia, germana de las ditas muller den Antoni Ferrer mariner de Arenys deu liras las quals vull se deduescan dequellas vintiquatre liuras que e prestadas de constants al dit Antoni Ferrer marit seu, segons apar en mon libre y per albará. Axi que mon hereu no puga demanar al dit Antoni Ferrer si no las restants quatorze liuras, las quals deu liuras lex a la dita neboda mia per amor de Deu. Item de aquellas cin

quanta liuras, dotze sous y onze diners que deu en Jacme Feliu paraire de Blanes com apar en mon libre per albarans vull que mon hereu non puga demanar a la heretat del dit Jacme Feliu sino vint liuras, dotze sous, onze diners, que per las restants trenta liuras vull sien per adjutori del casament de na Eularia y de na Magdalena fillas del dit Jacme Feliu y de na Caterina muller sua neboda mia, so es per cascuna de las dos quinze liuras. Y asó empero en cas que no sien casadas lo die del obit meu, e si las duas Eularia e Magdalena o alguna dellas morian sens infant o infants legitims y naturals que no vinguessin en edat de testament afer, en tal cas vull que cascua de ditas dos porcions torni amon hereu. Item lex a Pere, Baylle, nebot meu, fuster de la vila de Pineda deu liuras, las quals se hagan de deduir de aquelles vint y set liuras y devuyt sous que en diversos partits li e prestades com apar en mon libre. Y les restants deset y devuyt sous vuy sia tingut pagar a mon hereu. Item lex al dit Pere Baille nebot meu tots los drets vens y accions mies que tinc sobre la casa, terras y possessions que foren de mon pare e mare en la vila de Vidreras, axi per rao del loc y cessió a mi fet per en Josep Metge, q^o paraire, de quaranta liuras que li paguí per lo adot de na Johana germana mia muller sua com per altrás qualsevol drets, que a mi en ditas casa, terras y posesions pertagnen per rao de censals que yo e quitats y per raó de quaranta liuras de les quals ma mare me a feta donació. Item lex an Antoni, Baille de la parroquia de Pineda y an Johan germans, nebots meus, fills den Antoni Ferrer q^o germá meu a cascu dells sinc sous. Item lex an Marti nebot meu, germa dels dits, fill del dit Anthoni Ferrer germá meu altrás sinc sous., los quals sinc sous vull se hagan a deduir de aquellas cinquantaduas liuras vuyt sous y quatre diners que li e prestades de constants en diversas partidas com apar en mon libre en son comte y per albarans de ma sua. Item lex a la dona na Johana, comara mia muller den Marc Coll, notari de Pineda sinc liuras quiscun any pagadoras a la festa de Nadal tot lo temps de la vida sua. Item lex a na Eularia filla den Pau Gisbal tixador de vels de Barcelona y de la dona na Eufrenia muller sua neboda mia quaranta lliuras si lo dia del obit meu no sera stada casada; e si lo dia del obit meu sera stada casada no li lex res perque yo li hauré ja donat lo que a mi aura parexut (al marge, amb senyal d'inclosió en aquest punt): si empero la dita Eularia defallia quant que quant sens infant o infants que no vingan en edat de testament a fer en tal cas vul que las ditas tornan a mon hereu devall scrit.

Mes avat reconec a la dita Johana muller mia que del dot que aporta en temps del seu y meu matrimoni e rebut tant solament trenta liuras en que son compresas quinze liuras e miya que e rebudes den..... (un mot illegible) de Gasolvas de la parroquia de Tordera; jatsie en las cartas nubcials me agué portat major quantitat. E si la dita Johanna muller mia viura après obit meu la lex

tot lo temps de la vida sua dona poderosa y usufructuaria de e sobre tots e senglas bens meus axi mobles com immobles presents y esdevenidors los quals ella posesos stant casta sens marit. Item lex a dita Johanna muller mia cent liuras deles quals pugua testar y fer a ses planes voluntats sobre mos bens y assó per los bons serveis que de ella e rebuts y dels que vivint mon pare y mare de ella reberen.

Seguida empero la mort mia vull y man ab lo present meu testament que tots y sengles bens meus mobles e immobles sien inventariats e sien servats per lo hereu meu avall scrit; empero que la dita muller mia sen pugua servir tot lo temps de la vida sua stant ella casta sens marit; y per quant yo confio molt de la bondat y conciencia de la dita Johanna muller mia, per so li e lexat ab complit poder tots los fruits de la mia heretat..... (un mot illegible) tinc ferma creensa que tot lo que avanssarà dels dits fruits convertirà en cosas que Deu será servit y mon hereu ne rebrá utilitat y augment; y per semblant confio yo molt de mon hereu devall scrit qui sera tan virtuós, amant y tement de Déu que ell tractara tan be la dita muller mia e li será tant obedient que veentlo ella tal lo tractara com a fill. Empero perque dels homens jovens la speriencia nostra grans desordens maiorment com los es comanat regiment de bens temporals los quals no sabent com se guanyan molt facilment y sens prudencia los scampen y destruen per ont suvint se segueix que la indiscreta mal regida joventut dels intemperants fills es causa de dolorosa vellesa a llurs pares qui ab molts trevalls y diligencia an feta casa y los imprudents fills la disipen y desfan per la qual cosa a mi aparegut lexar axi complit poder a la dita muller present mia, placia a nostre Senyor Deu que tot sia al seu sant servei y salut de lanima mia.

Tots los altrás bens meus moble e immobles drets y accions mias qualsevol que sien y a ont se vulla que sien lex y atorgue al dit Rafel Anthoni Coll, criat y manumissor meu per la molta amor y voluntat que vers aquell tinc com si fos fill, instituint lo dit Rafel Anthoni Coll si lo dia del obit meu viurá a mi hereu huniversal, si empero lo die del obit meu lo dit Rafel Anthoni Coll no viura o viura y a mi hereu no sera per so no volra o no porá o a mi hereu sera y morra aprés quant que quant sens infants o infant id est liberis hu o molts de legitima anal matrimoni procreats; en els dits casos y en cascú de aquells sustitueso a ell e a mi hereu universal institueso en Johan, germá del dit Rafel Anthoni Coll i fill den Marc Coll notari de Pineda, si lavors viurá. Et si lo dit Johan Coll lavors no viurá o viurá y a mi hereu no será per so que no volrá o no porá, o a mi hereu será y morrá apres quant que quant en la dita forma so es sens infant o infants id est liberis hu o molts de legitim e carnal matrimoni procreats en los dits casos y cascú de aquells substitueso al dit Johan Coll y ami hereu universal institueso en Gabriel Joan Coll germá dels predits y fill del predit Marc Coll, si lavors

viurá y en religió entrat no será o en ordes sagrats promogut no será. Si empero lo dit Gabriel Johan Coll lavors no viura, o viura y en religió entrat o en ordens sagrats promogut será, o en religio entrat ni en orden sagrats promogut no sera y a mi hereu no sera per so que no volra o no pora o a mi hereu dra y morra apres que quant en la forma dessus dita so es sens infant o infants id est liberis hu o molts de legitim y carnal matrimoni procreats, en los dits casos y cascú de aquells substitueso al dit Gabriel Johan Coll y ami hereu universal instituesc en Jacme Joan Coll, fillol meu, germá dels predits y fill del dit Marc Coll. E en cas empero que la dita heretat mia succeis al dit Jacme Johan Coll, fillol meu, en que Déu no vulla, vull e man que lo dit Jacme Johan Coll, sia tingut e obligat de mos bens esmersar doscentas liuras a rao de vint milia per mil en part be segura y de continent que la dita heretat mia li fos successora. E las deu liuras que cascun any proceirien de dit..... (un mot illegible) sien donades a donzelles a maridar de mon linatge, a las mes necessarioses, volent y expressament ordenant que los dits Rafel Anthoni Coll y altrás desus anomenats per mi hereus instituits y substituïts e o aquell dells a qui la mia heretat pervindra age o sie tingut pendre lo cognom de Ferrer, dir y anomenarse de Ferrer en tots los contractes e actes que farà exceptat lo dit Jacme Johan Coll. E si per ventura lo dit Rafel Anthoni Coll o qualsevol dels desús anomenats hereus per mi instituits e substituïts exceptat, com dit es, lo dit Jacme Johan Coll, no volra pendre o de fet no pendrá lo dit cognom meu de Ferrer, en lo dit cas vull que lo dit Rafel Anthoni Coll o qualsevol altre dels desús dits qui recusará pendre lo dit cognom meu de Ferrer sia privat segons yo de present privo de la mia heretat y vull que aquella pervinga al proxim substitut del dit Rafel Anthoni Coll o a altra dels dits meus substituïts que lo dit cognom meu de Ferrer pendrá.

Mes avant ab lo present revoc, cas e anulle y per revocats, cassos y nulles aver vull qualsevol altres testaments u ultimes voluntats per mi fins assí fetas encara que en aquellas o alguna de aquellas agués algunas paraules derogatories per las quals al present meu testament o ultima voluntat pogues esser derogat car de qualsevol altrás testaments fins assí fets y de qualsevol paraules derogatories en aquelles contengudes me penit y vull que lo present meu testament o ultima voluntat tinga forsa eficacia y valor y prevalga a qualsevol altrás que se mostrás fins assí yo aver fets o fetas.

E aquesta es la mia darrera voluntat la qual vull que valga per dret de testament y si per ventura no valra o no porá valer per dret de testament vull que valga per dret de codicil o de testament nuncupatiu o de altra qualsevol spessia de ultima voluntat que millor en dret tenir y valer porá. Del qual meu testament vull que pугan esser fets tants originals y transsunts o clausas quants demanadas seran per aquells de qui sia interés.

Fou fet assó y scrit de ma mia propia en la vila de Blanes a XVIII del mes de Janer del any M D vint y ssis.

Actum est hoc in predicta villa de Blanis dia predicta decima nona mensis januari anno predicto a Nativitate Domini Millesimo quingentessimo vicessimo sexto. Signum Jacobi Ferrer testatoris predicti qui hoc meum ultimum testamentum quod est mea ultima voluntas condo.

Jaume Ferrer, testador damunt dit de ma mia propia. Testes vocati et per dictum testatorem rogati huius testi sunt vener. et discretus Antonius Caselles claviger eccesie Beatae Mariae; Johannes Thió, presbiter; honor. Raphael Torricella anno presenti juratus; Stephanus Florit mercatores; Sebastianus Sabater textor pannorum lane; Michael Oliu parator, omnes ville de Blanis et Johannes Raurell brasserius parrochie Sancti Laurentii de Montio».

Al dors de la segona fulla, gran foli, hi ha una inscripció que, traduïda del llatí, diu: El dia 7 del mes de maig de 1529 en què va morir l'honorable Jaume Ferrer i rebé eclesiàstica sepultura, a instància i requeriment de l'honorable Joana, la seva muller, i de Rafael Antoni Coll Ferrer, hereu universal del dit testador, aquest testament fou publicat davant Guillem Coll Manresa, notari públic de la vila de Blanes, tal com havia estat redactat pel discret Antoni Pujadas, notari que fou de dita vila; en presència dels manumissors en una habitació de la casa de dit testador, estant present jo dit notari i com a testimonis el venerable Antoni Caselles, pvre., Pere Bisbe i Pere Solà, cardadors de llana, de dita vila de Blanes».

A. H. P. de G., *Blanes*, vol. n.º 48, any 1926. Notari Antoni Pujadas. El testament està escrit en dues fulles de tamany gran foli, doblades, per ésser més llargues i amples que els folis del llibre, i unides al mateix, entre dos dels primers folis, sense numerar, a l'ésser cosits tots els folis que formen el llibre.